了凡四訓

國學經典誦讀書系

弘化社◎選編

中國・蘇州
古吳軒出版社

圖書在版編目(CIP)數據

了凡四訓/弘化社選編. —蘇州：古吴軒出版社，2016.7

ISBN 978-7-5546-0701-5

Ⅰ. ①了… Ⅱ. ①弘… Ⅲ. ①家庭道德—中國—明代 Ⅳ. ①B823.1

中國版本圖書館 CIP 數據核字(2016)第 120242 號

責任編輯：洪　芳
見習編輯：徐　錸
裝幀設計：唐　朝
責任照排：南京展望
責任校對：楊晶晶

書　　名：了凡四訓
作　　者：弘化社　選編
出版發行：古吴軒出版社
地址：蘇州市十梓街 458 號　　郵編：215006
http://www.guwuxuancbs.com　　E-mail：gwxcbs@126.com
電話：0512-65233679　　傳真：0512-65220750
出 版 人：錢經緯
印　　刷：蘇州市大元印務有限公司
開　　本：787×1092　1/16
印　　張：5.5
版　　次：2016 年 7 月第 1 版　第 1 次印刷
書　　號：ISBN 978-7-5546-0701-5
定　　價：18.00 元

如有印裝質量問題，請與印刷廠聯繫。0512-68618609

先師孔子行教像

請

對經典恭敬
勿隨意亂放
要依教奉行
方能得真實受益

出版説明

中華文明，有著五千多年的悠久歷史，是世界上唯一流傳至今、没有中斷的文明。經典無疑是中華文明之核心載體。智慧的祖先給我們留下的大量經典，在幾千年的歷史中已被證實，經典是喚醒人性的著作，可以開啓人們的智慧。經典能深入到一個人心靈的最深處，能培養一個人優雅的性情和敦厚的性格。這些典籍，薪火相傳，一直流淌在中國人的血液中。

近年來，黨和國家領導人對於弘揚中華優秀傳統文化高度重視。無獨有偶，1988年，幾十位諾貝爾獎得主聚集巴黎發表宣言："人類要在21世紀生存下去，必須回首2500多年前，去汲取孔子的智慧。"聯合國大廳裏赫然書寫著："己所不欲，勿施於人。"在大量志士仁人的努力推動下，中華傳統文化逐漸迎來了復興的春天。中華文明挽救世界共趨大同之魅力，已成爲全世界有識之士的共識！

在此背景下，我們編輯這一套《國學經典誦讀書系》，旨在弘揚中華優秀傳統文化，延續傳統，推動讀經教育的

普及。通過讀誦經典，感受中華文化的博大精深，領略傳統文化的無窮魅力，在快樂欣賞中陶冶精神情操。

書系采用繁體、大字、注音。繁體，又稱爲正體，是中華漢字的正統傳承，中華經典一直是以繁體字的形式傳承的；大字，旨在方便兒童認識漢字，減少視覺疲勞。注音采用的是漢語拼音，旨在保證初學者讀音之準確。

中華文化以儒釋道三家爲主流，其核心爲倫理、道德、因果之教育。儒道兩家是誕生於中國的本土文化，佛教雖誕生於印度，但是自漢代傳入中國以來，早已經和儒道融合爲一體。我們在經典篇目的選取上，以儒家典籍爲主，以更有利於廣大讀者閱讀。儒家選取了《三字經》《百家姓》《千字文》《弟子規》《德育啓蒙》《孝經》《朱子治家格言》《聲律啓蒙》《笠翁對韻》《幼學瓊林》《龍文鞭影》《增廣賢文》等童蒙養正經典和《四書五經》中的《大學》《中庸》《論語》《孟子》《周易》《尚書》《詩經》《春秋左傳選》《禮記選》，此外，還收入了古代女子讀物《女四書・女孝經》，詩歌選本《唐詩三百首》以及《了凡四訓》。道家典籍則收入了《太上感應篇》《文昌帝君陰騭文》《道德經》和《莊子選》四種。佛家典籍暫未選取。經文和注音均參考歷代注疏和諸家版本，嚴加考證，以求最善。

這套書不僅適合廣大少年兒童作爲讀經教材，即便是

成年人，讀誦這些經典，也是大有益處的。古人云：“舊書不厭百回讀。”我們期待着，這些典籍能够家弦户誦，朗朗的讀書聲能傳遍中華大地，讓古老的中華文明重新焕發出新的活力。讓我們優秀的中華傳統文化代代相傳，綿延不絶，繼續造福子孫，進而造福全人類！

編者謹記

二〇一六年三月

目　　録

袁了凡四訓鋳板流通序 …… 1

第一篇　立命之學 …… 7

第二篇　改過之法 …… 26

第三篇　積善之方 …… 36

第四篇　謙德之效 …… 70

袁了凡四訓鑄板流通序

印光大師 撰

聖賢之道，唯誠與明。聖狂之分，在乎一念。聖罔念則作狂，狂克念則作聖。其操縱得失之象，喻如逆水行舟，不進則退。不可不勉力操持，而稍生縱任也。須知誠之一字，乃聖凡同具，一如不二之真心。明之一字，乃存養省察，從凡至聖之達道。然在凡夫地，日用之間，萬境交集。一不覺察，難免種種違理情想，瞥爾而生。此想既生，則真心遂受錮蔽。而凡所作爲，咸失其中正矣。若不加一番切實工夫，克除淨盡，則愈趨愈下，莫知底極。徒具作聖之心，永淪下愚之隊。可不哀哉！

然作聖不難，在自明其明德。欲明其

明德，須從格物致知下手。倘人欲之物，不能極力格除，則本有真知，決難徹底顯現。欲令真知顯現，當於日用云爲，常起覺照，不使一切違理情想，暫萌於心。常使其心，虛明洞徹，如鏡當臺，隨境映現。但照前境，不隨境轉，妍媸自彼，於我何干？來不預計，去不留戀。若或違理情想，稍有萌動，即當嚴以攻治，剿除令盡。如與賊軍對敵，不但不使侵我封疆，尚須斬將搴旗，剿滅餘黨。其制軍之法，必須嚴以自治，毋怠毋荒。克己復禮，主敬存誠，其器仗須用顏子之四勿，曾子之三省，蘧伯玉之寡過知非。加以戰戰兢兢，如臨深淵，如履薄冰，與之相對，則軍威遠振，賊黨寒心，懼罹滅種之極戮，冀沾安撫之洪恩。從茲相率投降，歸順至化。盡革先心，聿脩厥德。將不出户，兵不血刃。舉寇仇皆爲赤子，即叛逆悉作良民。上行下效，率土清寧，不動干

戈，坐致太平矣。

如上所説，則由格物而致知，由致知而克明明德。誠明一致，即凡成聖矣。其或根器陋劣，未能收效。當效趙閱道日之所爲，夜必焚香告帝，不敢告者，即不敢爲。袁了凡諸惡莫作，衆善奉行，命自我立，福自我求，俾造物不能獨擅其權。受持功過格，凡舉心動念，及所言所行，善惡纖悉皆記，以期善日增而惡日減。初則善惡參雜，久則唯善無惡，故能轉無福爲有福，轉不壽爲長壽，轉無子孫爲多子孫。現生優入聖賢之域，報盡高登極樂之鄉。行爲世則，言爲世法。彼既丈夫我亦爾，何可自輕而退屈。

或問，格物乃窮盡天下事物之理，致知乃推極吾之知識，必使一一曉了也。何得以人欲爲物，真知爲知，克治顯現爲格致乎？

答曰，誠與明德，皆約自心之本體而言。名雖有二，體本唯一也。知與意心，兼約自心之體用而言，實則即三而一也。格致誠正明五者，皆約閑邪存誠、返妄歸真而言。其檢點省察造詣工夫，明爲總綱，格致誠正乃別目耳。脩身正心誠意致知，皆所以明明德也。倘自心本有之真知爲物欲所蔽，則意不誠而心不正矣。若能格而除之，則是“慧風掃蕩障雲盡，心月孤圓朗中天”矣。此聖人示人從泛至切、從疏至親之決定次序也。若窮盡天下事物之理，俾吾心知識悉皆明了方能誠意者，則唯博覽群書遍遊天下之人，方能誠意正心以明其明德。未能博覽閱歷者，縱有純厚天姿，於誠意正心皆無其分，況其下焉者哉。有是理乎？

然不深窮理之士，與無知無識之人，若聞理性，多皆高推聖境，自處凡愚，不肯奮發勉勵，遵循從事。若告以過去現在未來

三世因果，或善或惡，各有其報，則必畏惡果而斷惡因，脩善因而冀善果。善惡不出身口意三。既知因果，自可防護身口，洗心滌慮。雖在暗室屋漏之中，常如面對帝天，不敢稍萌匪鄙之心，以自干罪戾也已。此大覺世尊普令一切上中下根，致知誠意正心脩身之大法也。然狂者畏其拘束，謂爲著相。愚者防己愧怍，爲謂渺茫。除此二種人，有誰不信受。故夢東云：善談心性者，必不棄離於因果；而深信因果者，終必大明夫心性。此理勢所必然也。須知從凡夫地乃至圓證佛果，悉不出因果之外。有不信因果者，皆自棄其善因善果，而常造惡因，常受惡果，經塵點劫，輪轉惡道，末由出離之流也。哀哉！

聖賢千言萬語，無非欲人返省克念，俾吾心本具之明德，不致埋没，親得受用耳。但人由不知因果，每每肆意縱情。縱畢生

讀之，亦只學其詞章，不以希聖希賢爲事，因茲當面錯過。袁了凡先生訓子四篇，文理俱暢，豁人心目，讀之自有欣欣向榮、亟欲取法之勢，洵淑世良謨也。永嘉周群錚居士，發願流通，祈予爲序。因撮取聖賢克己復禮閑邪存誠之意，以塞其責云。

dì yī piān lì mìng zhī xué

第一篇 立命之學

yú tóng nián sàng fù lǎo mǔ mìng qì xué jǔ yè
余童年喪父，老母命棄學舉業

xué yī wèi kě yǐ yǎng shēng kě yǐ jì rén qiě
學醫，謂可以養生，可以濟人，且

xí yí yì yǐ chéng míng ěr fù sù xīn yě hòu
習一藝以成名，爾父夙心也。後

yú zài cí yún sì yù yì lǎo zhě xiū rán wěi
余在慈雲寺，遇一老者，脩髯偉

mào piāo piāo ruò xiān yú jìng lǐ zhī yù yú
貌，飄飄若仙，余敬禮之。語余

yuē zǐ shì lù zhōng rén yě míng nián jí jìn
曰："子仕路中人也，明年即進

xué hé bù dú shū
學，何不讀書？"

yú gào yǐ gù bìng kòu lǎo zhě xìng shì lǐ jū
余告以故，並叩老者姓氏里居。

yuē wú xìng kǒng yún nán rén yě dé shào
曰："吾姓孔，雲南人也。得邵

zǐ huáng jí shù zhèng chuán shù gāi chuán rǔ
子皇極數正傳，數該傳汝。"

yú yǐn zhī guī gào mǔ
余引之歸，告母。

mǔ yuē shàn dài zhī
母曰：“善待之。”

shì qí shù xiān xī jiē yàn yú suì qǐ dú
試其數，纖悉皆驗。余遂起讀

shū zhī niàn móu zhī biǎo xiōng shěn chēng yán yù
書之念，謀之表兄沈稱，言：“郁

hǎi gǔ xiān shēng zài shěn yǒu fū jiā kāi guǎn wǒ
海谷先生，在沈友夫家開館，我

sòng rǔ jì xué shèn biàn
送汝寄學，甚便。”

yú suì lǐ yù wéi shī
余遂禮郁爲師。

kǒng wèi yú qǐ shù xiàn kǎo tóng shēng dāng shí
孔爲余起數：縣考童生，當十

sì míng fǔ kǎo qī shí yī míng tí xué kǎo dì jiǔ
四名；府考七十一名，提學考第九

míng míng nián fù kǎo sān chù míng shù jiē hé
名。明年赴考，三處名數皆合。

fù wèi bǔ zhōng shēn xiū jiù yán mǒu nián kǎo dì jǐ
復爲卜終身休咎，言：某年考第幾

míng mǒu nián dāng bǔ lǐn mǒu nián dāng gòng gòng hòu
名，某年當補廩，某年當貢，貢後

mǒu nián dāng xuǎn sì chuān yī dà yǐn zài rèn sān
某年，當選四川一大尹，在任三

nián bàn jí yí gào guī wǔ shí sān suì bā yuè shí
年半，即宜告歸。五十三歲八月十

sì rì chǒu shí dāng zhōng yú zhèng qǐn xī wú
四日丑時，當終於正寢，惜無

zǐ yú bèi lù ér jǐn jì zhī
子。余備録而謹記之。

zì cǐ yǐ hòu fán yù kǎo jiào qí míng shù
自此以後，凡遇考校，其名數

xiān hòu jiē bù chū kǒng gōng suǒ xuán dìng zhě dú
先後，皆不出孔公所懸定者。獨

suàn yú shí lǐn mǐ jiǔ shí yī dàn wǔ dǒu dāng chū
算余食廩米九十一石五斗當出

gòng jí shí mǐ qī shí yú dàn tú zōng shī jí pī
貢；及食米七十餘石，屠宗師即批

zhǔn bǔ gòng yú qiè yí zhī hòu guǒ wéi shǔ yìn
準補貢，余竊疑之。後果爲署印

yáng gōng suǒ bó zhí zhì dīng mǎo nián yīn qiū míng
楊公所駁，直至丁卯年，殷秋溟

zōng shī jiàn yú chǎng zhōng bèi juàn tàn yuē wǔ
宗師見余場中備卷，嘆曰：“五

cè jí wǔ piān zòu yì yě qǐ kě shǐ bó qià yān
策，即五篇奏議也，豈可使博洽淹

guàn zhī rú lǎo yú chuāng xià hū suì yī xiàn shēn
貫之儒，老於窗下乎？”遂依縣申

wén zhǔn gòng lián qián shí mǐ jì zhī shí jiǔ shí yī
文准貢，連前食米計之，實九十一

dàn wǔ dǒu yě　　yú yīn cǐ yì xìn jìn tuì yǒu mìng
石五斗也。余因此益信進退有命，

chí sù yǒu shí　　dàn rán wú qiú yǐ
遲速有時，澹然無求矣。

gòng rù yān dū　　liú jīng yì nián　　zhōng rì jìng
貢入燕都，留京一年，終日靜

zuò　bú yuè wén zì　　jǐ sì guī　　yóu nán yōng
坐，不閱文字。已巳歸，遊南雍，

wèi rù jiàn　　xiān fǎng yún gǔ　　huì chán shī yú qī xiá
未入監，先訪雲谷，會禪師於棲霞

shān zhōng　　duì zuò yí shì　　fán sān zhòu yè bù
山中，對坐一室，凡三晝夜不

míng mù
瞑目。

yún gǔ wèn yuē　　fán rén suǒ yǐ bù dé zuò
雲谷問曰：“凡人所以不得作

shèng zhě　zhǐ wèi wàng niàn xiāng chán ěr　　rǔ zuò sān
聖者，只爲妄念相纏耳。汝坐三

rì　bú jiàn qǐ yí wàng niàn　　hé yě
日，不見起一妄念，何也？”

yú yuē　　wú wéi kǒng xiān shēng suàn dìng　　róng
余曰：“吾爲孔先生算定，榮

rǔ sǐ shēng　　jiē yǒu dìng shù　　jí yào wàng xiǎng　　yì
辱死生，皆有定數，即要妄想，亦

wú kě wàng xiǎng
無可妄想。”

yún gǔ xiào yuē wǒ dài rǔ shì háo jié yuán
雲谷笑曰：“我待汝是豪傑，原
lái zhǐ shì fán fū
來只是凡夫。”

wèn qí gù
問其故。

yuē rén wèi néng wú xīn zhōng wéi yīn yáng
曰：“人未能無心，終爲陰陽
suǒ fù ān dé wú shù dàn wéi fán rén yǒu shù
所縛，安得無數？但惟凡人有數。
jí shàn zhī rén shù gù jū tā bú dìng jí è zhī
極善之人，數固拘他不定；極惡之
rén shù yì jū tā bú dìng rǔ èr shí nián lái
人，數亦拘他不定。汝二十年來，
bèi tā suàn dìng bù céng zhuǎn dòng yī háo qǐ fēi
被他算定，不曾轉動一毫，豈非
shì fán fū
是凡夫？”

yú wèn yuē rán zé shù kě táo hū
余問曰：“然則數可逃乎？”

yuē mìng yóu wǒ zuò fú zì jǐ qiú
曰：“命由我作，福自己求。
shī shū suǒ chēng dí wéi míng xùn wǒ jiào
《詩》《書》所稱，的爲明訓。我教
diǎn zhōng shuō qiú fù guì dé fù guì qiú nán nǚ
典中説：‘求富貴得富貴，求男女

dé nán nǚ qiú cháng shòu dé cháng shòu fú wàng
得男女，求長壽得長壽。’夫妄

yǔ nǎi shì jiā dà jiè zhū fó pú sà qǐ kuáng yǔ
語乃釋迦大戒，諸佛菩薩，豈誑語

qī rén
欺人？”

yú jìn yuē mèng zǐ yán qiú zé dé
余進曰：“孟子言：‘求則得

zhī shì qiú zài wǒ zhě yě dào dé rén yì kě
之，是求在我者也。’道德仁義可

yǐ lì qiú gōng míng fù guì rú hé qiú dé
以力求，功名富貴，如何求得？”

yún gǔ yuē mèng zǐ zhī yán bú cuò rǔ zì
雲谷曰：“孟子之言不錯，汝自

cuò jiě liǎo rǔ bú jiàn liù zǔ shuō yí qiè fú
錯解了。汝不見六祖說：‘一切福

tián bù lí fāng cùn cóng xīn ér mì gǎn wú bù
田，不離方寸；從心而覓，感無不

tōng qiú zài wǒ bù dú dé dào dé rén yì yì
通。’求在我，不獨得道德仁義，亦

dé gōng míng fù guì nèi wài shuāng dé shì qiú yǒu
得功名富貴，內外雙得，是求有

yì yú dé yě ruò bù fǎn gōng nèi xǐng ér tú
益於得也。若不返躬內省，而徒

xiàng wài chí qiú zé qiú zhī yǒu dào ér dé zhī yǒu
向外馳求，則求之有道，而得之有

mìng yǐ nèi wài shuāng shī gù wú yì
命矣，内外雙失，故無益。”

yīn wèn kǒng gōng suàn rǔ zhōng shēn ruò hé
因問：“孔公算汝終身若何？”

yú yǐ shí gào
余以實告。

yún gǔ yuē rǔ zì chuǎi yīng dé kē dì fǒu
雲谷曰：“汝自揣應得科第否？

yīng shēng zǐ fǒu
應生子否？”

yú zhuī xǐng liáng jiǔ yuē bù yīng yě kē
余追省良久，曰：“不應也。科

dì zhōng rén lèi yǒu fú xiàng yú fú bó yòu bù
第中人，類有福相，余福薄，又不

néng jī gōng lěi xíng yǐ jī hòu fú jiān bú nài fán
能積功纍行，以基厚福；兼不耐煩

jù bù néng róng rén shí huò yǐ cái zhì gài rén
劇，不能容人；時或以才智蓋人，

zhí xīn zhí xíng qīng yán wàng tán fán cǐ jiē bó
直心直行，輕言妄談。凡此皆薄

fú zhī xiàng yě qǐ yí kē dì zāi
福之相也，豈宜科第哉？

dì zhī huì zhě duō shēng wù shuǐ zhī qīng zhě
“地之穢者多生物，水之清者

cháng wú yú yú hào jié yí wú zǐ zhě yī hé
常無魚，余好潔，宜無子者一；和

qì néng yù wàn wù yú shàn nù yí wú zǐ zhě
氣能育萬物，余善怒，宜無子者

èr ài wéi shēng shēng zhī běn rěn wéi bú yù zhī
二；愛爲生生之本，忍爲不育之

gēn yú jīn xī míng jié cháng bù néng shě jǐ jiù
根，余矜惜名節，常不能捨己救

rén yí wú zǐ zhě sān duō yán hào qì yí wú
人，宜無子者三；多言耗氣，宜無

zǐ zhě sì xǐ yǐn shuò jīng yí wú zǐ zhě wǔ
子者四；喜飲鑠精，宜無子者五；

hào chè yè cháng zuò ér bù zhī bǎo yuán yù shén
好徹夜長坐，而不知葆元毓神，

yí wú zǐ zhě liù qí yú guò è shàng duō bù
宜無子者六。其餘過惡尚多，不

néng xī shǔ
能悉數。”

yún gǔ yuē qǐ wéi kē dì zāi shì jiān
雲谷曰：“豈惟科第哉？世間

xiǎng qiān jīn zhī chǎn zhě dìng shì qiān jīn rén wù
享千金之産者，定是千金人物；

xiǎng bǎi jīn zhī chǎn zhě dìng shì bǎi jīn rén wù yīng
享百金之産者，定是百金人物；應

è sǐ zhě dìng shì è sǐ rén wù tiān bú guò yīn
餓死者，定是餓死人物；天不過因

cái ér dǔ jǐ céng jiā xiān háo yì si
材而篤，幾曾加纖毫意思。

jí rú shēng zǐ yǒu bǎi shì zhī dé zhě
“即如生子，有百世之德者，

dìng yǒu bǎi shì zǐ sūn bǎo zhī yǒu shí shì zhī dé
定有百世子孫保之；有十世之德

zhě dìng yǒu shí shì zǐ sūn bǎo zhī yǒu sān shì èr
者，定有十世子孫保之；有三世二

shì zhī dé zhě dìng yǒu sān shì èr shì zǐ sūn bǎo
世之德者，定有三世二世子孫保

zhī qí zhǎn yān wú hòu zhě dé zhì bó yě
之；其斬焉無後者，德至薄也。

rǔ jīn jì zhī fēi jiāng xiàng lái bù fā kē
“汝今既知非。將向來不發科

dì jí bù shēng zǐ zhī xiàng jìn qíng gǎi shuā wù
第，及不生子之相，盡情改刷；務

yào jī dé wù yào bāo huāng wù yào hé ài wù
要積德，務要包荒，務要和愛，務

yào xī jīng shén cóng qián zhǒng zhǒng pì rú zuó rì
要惜精神。從前種種，譬如昨日

sǐ cóng hòu zhǒng zhǒng pì rú jīn rì shēng cǐ
死；從後種種，譬如今日生；此

yì lǐ zài shēng zhī shēn yě fú xuè ròu zhī shēn
義理再生之身也。夫血肉之身，

shàng rán yǒu shù yì lǐ zhī shēn qǐ bù néng gé
尚然有數；義理之身，豈不能格

tiān tài jiǎ yuē tiān zuò niè yóu kě wéi
天。《太甲》曰：‘天作孽，猶可違；

zì zuò niè bù kě huó shī yún yǒng yán
自作孽，不可活。’《詩》云：‘永言

pèi mìng zì qiú duō fú kǒng xiān shēng suàn rǔ bù
配命，自求多福。’孔先生算汝不

dēng kē dì bù shēng zǐ zhě cǐ tiān zuò zhī niè
登科第，不生子者，此天作之孽

yě yóu kě dé ér wéi rǔ jīn kuò chōng dé xìng
也，猶可得而違；汝今擴充德性，

lì xíng shàn shì duō jī yīn dé cǐ zì jǐ suǒ zuò
力行善事，多積陰德，此自己所作

zhī fú yě ān dé ér bú shòu xiǎng hū
之福也，安得而不受享乎？

yì wèi jūn zǐ móu qū jí bì xiōng ruò
“《易》爲君子謀，趨吉避凶；若

yán tiān mìng yǒu cháng jí hé kě qū xiōng hé kě
言天命有常，吉何可趨，凶何可

bì kāi zhāng dì yī yì biàn shuō jī shàn zhī
避？開章第一義，便說：‘積善之

jiā bì yǒu yú qìng rǔ xìn dé jí fǒu
家，必有餘慶。’汝信得及否？”

yú xìn qí yán bài ér shòu jiào yīn jiāng wǎng
余信其言，拜而受教。因將往

rì zhī zuì fó qián jìn qíng fā lù wéi shū yì
日之罪，佛前盡情發露，爲疏一

tōng xiān qiú dēng kē shì xíng shàn shì sān qiān tiáo
通，先求登科，誓行善事三千條，

yǐ bào tiān dì zǔ zōng zhī dé
以報天地祖宗之德。

yún gǔ chū gōng guò gé shì yú lìng suǒ xíng
雲谷出“功過格”示余，令所行

zhī shì zhú rì dēng jì shàn zé jì shù è zé
之事，逐日登記，善則記數，惡則

tuì chú qiě jiāo chí zhǔn tí zhòu yǐ qī bì yàn
退除，且教持準提咒，以期必驗。

yù yú yuē fú lù jiā yǒu yún bú huì
語余曰：“符録家有云：‘不會

shū fú bèi guǐ shén xiào cǐ yǒu mì chuán zhǐ
書符，被鬼神笑。’此有秘傳，只

shì bú dòng niàn yě zhí bǐ shū fú xiān bǎ wàn
是不動念也。執筆書符，先把萬

yuán fàng xià yì chén bù qǐ cóng cǐ niàn tóu bú
緣放下，一塵不起。從此念頭不

dòng chù xià yì diǎn wèi zhī hùn dùn kāi jī yóu
動處，下一點，謂之混沌開基。由

cǐ ér yì bǐ huī chéng gèng wú sī lǜ cǐ fú
此而一筆揮成，更無思慮，此符

biàn líng fán qí tiān lì mìng dōu yào cóng wú sī
便靈。凡祈天立命，都要從無思

wú lǜ chù gǎn gé
無慮處感格。

mèng zǐ lùn lì mìng zhī xué ér yuē yāo
“孟子論立命之學，而曰：‘夭

shòu bú èr fú yāo yǔ shòu zhì èr zhě yě
壽不貳。’夫夭與壽，至貳者也。

dāng qí bú dòng niàn shí shú wéi yāo shú wéi shòu
當其不動念時，孰爲夭，孰爲壽？

xì fēn zhī fēng qiàn bú èr rán hòu kě lì pín fù
細分之，豐歉不貳，然後可立貧富

zhī mìng qióng tōng bú èr rán hòu kě lì guì jiàn zhī
之命；窮通不貳，然後可立貴賤之

mìng yāo shòu bú èr rán hòu kě lì shēng sǐ zhī
命；夭壽不貳，然後可立生死之

mìng rén shēng shì jiān wéi sǐ shēng wéi zhòng yuē
命。人生世間，惟死生爲重，曰

yāo shòu zé yí qiè shùn nì jiē gāi zhī yǐ
夭壽，則一切順逆皆該之矣。

zhì xiū shēn yǐ sì zhī nǎi jī dé qí tiān
“至脩身以俟之，乃積德祈天

zhī shì yuē xiū zé shēn yǒu guò è jiē dāng zhì
之事。曰脩，則身有過惡，皆當治

ér qù zhī yuē sì zé yì háo jì yú yì háo
而去之；曰俟，則一毫覬覦，一毫

jiāng yíng jiē dāng zhǎn jué zhī yǐ dào cǐ dì wèi
將迎，皆當斬絕之矣。到此地位，

zhí zào xiān tiān zhī jìng jí cǐ biàn shì shí xué
直造先天之境，即此便是實學。

rǔ wèi néng wú xīn dàn néng chí zhǔn tí
“汝未能無心，但能持《準提

zhòu wú jì wú shǔ bú lìng jiàn duàn chí dé chún
咒》，無記無數，不令間斷，持得純

shú yú chí zhōng bù chí yú bù chí zhōng chí dào
熟，於持中不持，於不持中持，到

dé niàn tóu bú dòng zé líng yàn yǐ
得念頭不動，則靈驗矣。”

yú chū hào xué hǎi shì rì gǎi hào liǎo fán
余初號學海，是日改號了凡；

gài wù lì mìng zhī shuō ér bú yù luò fán fū kē
蓋悟立命之説，而不欲落凡夫窠

jiù yě cóng cǐ ér hòu zhōng rì jīng jīng biàn
臼也。從此而後，終日兢兢，便

jué yǔ qián bù tóng qián rì zhǐ shì yōu yōu fàng
覺與前不同。前日只是悠悠放

rèn dào cǐ zì yǒu zhàn jīng tì lì jǐng xiàng zài
任，到此自有戰兢惕厲景象，在

àn shì wū lòu zhōng cháng kǒng dé zuì tiān dì guǐ
暗室屋漏中，常恐得罪天地鬼

shén yù rén zēng wǒ huǐ wǒ zì néng tián rán
神；遇人憎我毀我，自能恬然

róng shòu
容受。

dào míng nián lǐ bù kǎo kē jǔ kǒng xiān shēng
到明年，禮部考科舉，孔先生

suàn gāi dì sān hū kǎo dì yī qí yán bú yàn
算該第三，忽考第一；其言不驗，

ér qiū wéi zhòng shì yǐ rán xíng yì wèi chún jiǎn
而秋闈中式矣。然行義未純，檢

shēn duō wù huò jiàn shàn ér xíng zhī bù yǒng huò
身多誤。或見善而行之不勇，或

jiù rén ér xīn cháng zì yí huò shēn miǎn wéi shàn
救人而心常自疑；或身勉爲善，

ér kǒu yǒu guò yán huò xǐng shí cāo chí ér zuì hòu
而口有過言；或醒時操持，而醉後

fàng yì yǐ guò zhé gōng rì cháng xū dù zì
放逸；以過折功，日常虛度。自

jǐ sì suì fā yuàn zhí zhì jǐ mǎo suì lì shí yú
己巳歲發願，直至己卯歲，歷十餘

nián ér sān qiān shàn xíng shǐ wán
年，而三千善行始完。

shí fāng cóng lǐ jiàn ān rù guān wèi jí huí
時方從李漸庵入關，未及回

xiàng gēng chén nán huán shǐ qǐng xìng kōng huì kōng
向。庚辰南還。始請性空、慧空

zhū shàng rén jiù dōng tǎ chán táng huí xiàng suì qǐ
諸上人，就東塔禪堂回向。遂起

qiú zǐ yuàn yì xǔ xíng sān qiān shàn shì xīn sì
求子願，亦許行三千善事。辛巳，

shēng nán tiān qǐ
生男天啓。

yú xíng yí shì suí yǐ bǐ jì rǔ mǔ bù
余行一事，隨以筆記；汝母不

néng shū měi xíng yí shì zhé yòng é máo guǎn yìn
能書，每行一事，輒用鵝毛管，印

yī zhū quān yú lì rì zhī shàng huò shī shí pín
一朱圈於歷日之上。或施食貧

rén huò mǎi fàng shēng mìng yí rì yǒu duō zhì shí yú
人，或買放生命，一日有多至十餘

quān zhě zhì guǐ wèi bā yuè sān qiān zhī shù yǐ
圈者。至癸未八月，三千之數已

mǎn fù qǐng xìng kōng bèi jiù jiā tíng huí xiàng
滿。復請性空輩，就家庭回向。

jiǔ yuè shí sān rì fù qǐ qiú zhòng jìn shì yuàn xǔ
九月十三日，復起求中進士願，許

xíng shàn shì yí wàn tiáo bǐng xū dēng dì shòu bǎo dǐ
行善事一萬條，丙戌登第，授寶坻

zhī xiàn
知縣。

yú zhì kòng gé yí cè míng yuē zhì xīn
余置空格一册，名曰“治心

biān chén qǐ zuò táng jiā rén xié fù mén yì
編”。晨起坐堂，家人攜付門役，

zhì àn shàng suǒ xíng shàn è xiān xī bì jì
置案上，所行善惡，纖悉必記。

yè zé shè zhuō yú tíng xiào zhào yuè dào fén xiāng
夜則設桌於庭，效趙閱道焚香

gào dì
告帝。

rǔ mǔ jiàn suǒ xíng bù duō zhé pín cù yuē
汝母見所行不多，輒顰蹙曰：

wǒ qián zài jiā xiāng zhù wéi shàn gù sān qiān zhī
“我前在家，相助爲善，故三千之

shù dé wán jīn xǔ yí wàn yá zhōng wú shì kě
數得完；今許一萬，衙中無事可

xíng hé shí dé yuán mǎn hū
行，何時得圓滿乎？”

yè jiān ǒu mèng jiàn yì shén rén yú yán shàn shì
夜間偶夢見一神人，余言善事

nán wán zhī gù shén yuē zhǐ jiǎn liáng yì jié
難完之故。神曰：“只減糧一節，

wàn xíng jù wán yǐ gài bǎo dǐ zhī tián měi mǔ
萬行俱完矣。”蓋寶坻之田，每畝

èr fēn sān lí qī háo yú wèi qū chǔ jiǎn zhì yì
二分三厘七毫。余爲區處，減至一

fēn sì lí liù háo wěi yǒu cǐ shì xīn pō jīng
分四厘六毫，委有此事，心頗驚

yí shì huàn yú chán shī zì wǔ tái lái yú yǐ
疑。適幻余禪師自五臺來，余以

mèng gào zhī qiě wèn cǐ shì yí xìn fǒu
夢告之，且問此事宜信否？

shī yuē shàn xīn zhēn qiè jí yì xíng kě
師曰：“善心真切，即一行可

dāng wàn shàn kuàng hé xiàn jiǎn liáng wàn mín shòu
當萬善，況合縣減糧，萬民受

fú hū
福乎？”

wú jí juān fèng yín qǐng qí jiù wǔ tái shān zhāi
吾即捐俸銀，請其就五臺山齋

sēng yí wàn ér huí xiàng zhī
僧一萬而回向之。

kǒng gōng suàn yú wǔ shí sān suì yǒu è yú wèi
孔公算予五十三歲有厄，余未

cháng qí shòu shì suì jìng wú yàng jīn liù shí jiǔ
嘗祈壽，是歲竟無恙，今六十九

yǐ shū yuē tiān nán chén mìng mǐ cháng
矣。《書》曰：“天難諶，命靡常。”

yòu yún wéi mìng bù yú cháng jiē fēi kuáng
又云：“惟命不於常。”皆非誑

yǔ wú yú shì ér zhī fán chēng huò fú zì jǐ
語。吾於是而知，凡稱禍福自己

qiú zhī zhě nǎi shèng xián zhī yán ruò wèi huò fú
求之者，乃聖賢之言。若謂禍福

wéi tiān suǒ mìng zé shì sú zhī lùn yǐ
惟天所命，則世俗之論矣。

rǔ zhī mìng wèi zhī ruò hé jí mìng dāng róng
汝之命，未知若何？即命當榮

xiǎn cháng zuò luò mò xiǎng jí shí dāng shùn lì
顯，常作落寞想；即時當順利，

cháng zuò fú nì xiǎng jí yǎn qián zú shí cháng zuò
常作拂逆想；即眼前足食，常作

pín jù xiǎng jí rén xiāng ài jìng cháng zuò kǒng jù
貧窶想；即人相愛敬，常作恐懼

xiǎng jí jiā shì wàng zhòng cháng zuò bēi xià xiǎng
想；即家世望重，常作卑下想；

jí xué wèn pō yōu cháng zuò qiǎn lòu xiǎng
即學問頗優，常作淺陋想。

yuǎn sī yáng zǔ zōng zhī dé jìn sī gài fù mǔ
遠思揚祖宗之德，近思蓋父母

zhī qiān shàng sī bào guó zhī ēn xià sī zào jiā zhī
之愆；上思報國之恩，下思造家之

fú wài sī jì rén zhī jí nèi sī xián jǐ
福；外思濟人之急，内思閑己

zhī xié
之邪。

wù yào rì rì zhī fēi rì rì gǎi guò yí
務要日日知非，日日改過；一

rì bù zhī fēi jí yí rì ān yú zì shì yí rì
日不知非，即一日安於自是；一日

wú guò kě gǎi jí yí rì wú bù kě jìn tiān xià
無過可改，即一日無步可進；天下

cōng míng jùn xiù bù shǎo suǒ yǐ dé bù jiā xiū yè
聰明俊秀不少，所以德不加脩、業

bù jiā guǎng zhě zhǐ wèi yīn xún èr zì dān
不加廣者，只爲“因循”二字，耽

gē yì shēng
擱一生。

yún gǔ chán shī suǒ shòu lì mìng zhī shuō nǎi zhì
雲谷禪師所授立命之説，乃至

jīng zhì suì zhì zhēn zhì zhèng zhī lǐ qí shú wán ér
精至邃、至真至正之理，其熟玩而

miǎn xíng zhī wú zì kuàng yě
勉行之，毋自曠也。

dì èr piān gǎi guò zhī fǎ

第二篇　改過之法

chūn qiū zhū dà fū jiàn rén yán dòng yì ér

春秋諸大夫，見人言動，億而

tán qí huò fú mǐ bú yàn zhě zuǒ guó zhū

談其禍福，靡不驗者，《左》《國》諸

jì kě guān yě dà dōu jí xiōng zhī zhào méng hū

記可觀也。大都吉凶之兆，萌乎

xīn ér dòng hū sì tǐ qí guò yú hòu zhě cháng huò

心而動乎四體，其過於厚者常獲

fú guò yú bó zhě cháng jìn huò sú yǎn duō yì

福，過於薄者常近禍，俗眼多翳，

wèi yǒu wèi dìng ér bù kě cè zhě zhì chéng hé

謂有未定而不可測者。至誠合

tiān fú zhī jiāng zhì guān qí shàn ér bì xiān zhī zhī

天，福之將至，觀其善而必先知之

yǐ huò zhī jiāng zhì guān qí bú shàn ér bì xiān

矣。禍之將至，觀其不善而必先

zhī zhī yǐ jīn yù huò fú ér yuàn huò wèi lùn

知之矣。今欲獲福而遠禍，未論

xíng shàn xiān xū gǎi guò

行善，先須改過。

dàn gǎi guò zhě dì yī yào fā chǐ xīn
但改過者，第一，要發恥心。

sī gǔ zhī shèng xián yǔ wǒ tóng wéi zhàng fū bǐ
思古之聖賢，與我同爲丈夫，彼

hé yǐ bǎi shì kě shī wǒ hé yǐ yì shēn wǎ liè
何以百世可師？我何以一身瓦裂？

dān rǎn chén qíng sī xíng bú yì wèi rén bù zhī
耽染塵情，私行不義，謂人不知，

ào rán wú kuì jiāng rì lún yú qín shòu ér bú zì
傲然無愧，將日淪於禽獸而不自

zhī yǐ shì zhī kě xiū kě chǐ zhě mò dà hū
知矣；世之可羞可恥者，莫大乎

cǐ mèng zǐ yuē chǐ zhī yú rén dà yǐ yǐ
此。孟子曰：恥之於人大矣。以

qí dé zhī zé shèng xián shī zhī zé qín shòu ěr
其得之則聖賢，失之則禽獸耳。

cǐ gǎi guò zhī yào jī yě
此改過之要機也。

dì èr yào fā wèi xīn tiān dì zài shàng
第二，要發畏心。天地在上，

guǐ shén nán qī wú suī guò zài yǐn wēi ér tiān dì
鬼神難欺，吾雖過在隱微，而天地

guǐ shén shí jiàn lín zhī zhòng zé jiàng zhī bǎi yāng
鬼神，實鑒臨之，重則降之百殃，

qīng zé sǔn qí xiàn fú wú hé kě yǐ bú jù bù
輕則損其現福，吾何可以不懼。不

wéi shì yě xián jū zhī dì zhǐ shì zhāo rán wú
惟是也。閑居之地，指視昭然，吾

suī yǎn zhī shèn mì wén zhī shèn qiǎo ér fèi gān zǎo
雖掩之甚密，文之甚巧，而肺肝早

lù zhōng nán zì qī bèi rén qù pò bù zhí yì
露，終難自欺，被人覷破，不值一

wén yǐ wū dé bù lǐn lǐn bù wéi shì yě yì
文矣，烏得不懍懍？不惟是也。一

xī shàng cún mí tiān zhī è yóu kě huǐ gǎi gǔ
息尚存，彌天之惡，猶可悔改；古

rén yǒu yì shēng zuò è lín sǐ huǐ wù fā yí shàn
人有一生作惡，臨死悔悟，發一善

niàn suì dé shàn zhōng zhě wèi yí niàn měng lì zú
念，遂得善終者，謂一念猛厲，足

yǐ dí bǎi nián zhī è yě pì rú qiān nián yōu gǔ
以滌百年之惡也。譬如千年幽谷，

yì dēng cái zhào zé qiān nián zhī àn jù chú gù
一燈才照，則千年之暗俱除。故

guò bú lùn jiǔ jìn wéi yǐ gǎi wéi guì dàn chén shì
過不論久近，惟以改爲貴。但塵世

wú cháng ròu shēn yì yǔn yì xī bù shǔ yù gǎi
無常，肉身易殞，一息不屬，欲改

wú yóu yǐ míng zé qiān bǎi nián dān fù è míng
無由矣。明則千百年擔負惡名，

suī xiào zǐ cí sūn bù néng xǐ dí yōu zé qiān bǎi
雖孝子慈孫，不能洗滌；幽則千百

jié chén lún yù bào suī shèng xián fó pú sà bù
劫沈淪獄報，雖聖賢佛菩薩，不

néng yuán yǐn wū dé bú wèi
能援引。烏得不畏？

dì sān xū fā yǒng xīn rén bù gǎi guò
第三，須發勇心。人不改過，

duō shì yīn xún tuì suō wú xū fèn rán zhèn zuò bú
多是因循退縮，吾須奮然振作，不

yòng chí yí bù fán děng dài xiǎo zhě rú máng cì
用遲疑，不煩等待。小者如芒刺

zài ròu sù yǔ jué tī dà zhě rú dú shé niè
在肉，速與抉剔；大者如毒蛇齧

zhǐ sù yǔ zhǎn chú wú sī háo níng zhì cǐ fēng
指，速與斬除，無絲毫凝滯，此風

léi zhī suǒ yǐ wéi yì yě
雷之所以爲益也。

jù shì sān xīn zé yǒu guò sī gǎi rú chūn
具是三心，則有過斯改，如春

bīng yù rì hé huàn bù xiāo hū rán rén zhī guò
冰遇日，何患不消乎？然人之過，

yǒu cóng shì shàng gǎi zhě yǒu cóng lǐ shàng gǎi zhě
有從事上改者，有從理上改者，

yǒu cóng xīn shàng gǎi zhě gōng fu bù tóng xiào yàn
有從心上改者；工夫不同，效驗

yì yì
亦異。

rú qián rì shā shēng jīn jiè bù shā qián rì
如前日殺生，今戒不殺；前日

nù lì jīn jiè bú nù cǐ jiù qí shì ér gǎi zhī
怒詈，今戒不怒；此就其事而改之

zhě yě qiáng zhì yú wài qí nán bǎi bèi qiě bìng
者也。強制於外，其難百倍，且病

gēn zhōng zài dōng miè xī shēng fēi jiū jìng kuò rán
根終在，東滅西生，非究竟廓然

zhī dào yě
之道也。

shàn gǎi guò zhě wèi jìn qí shì xiān míng qí
善改過者，未禁其事，先明其

lǐ rú guò zài shā shēng jí sī yuē shàng dì hào
理；如過在殺生，即思曰：上帝好

shēng wù jiē liàn mìng shā bǐ yǎng jǐ qǐ néng zì
生，物皆戀命，殺彼養己，豈能自

ān qiě bǐ zhī shā yě jì shòu tú gē fù rù
安？且彼之殺也，既受屠割，復入

dǐng huò zhǒng zhǒng tòng kǔ chè rù gǔ suǐ jǐ zhī
鼎鑊，種種痛苦，徹入骨髓；己之

yǎng yě zhēn gāo luó liè shí guò jí kōng shū shí
養也，珍膏羅列，食過即空，疏食

cài gēng jìn kě chōng fù hé bì qiāng bǐ zhī
菜羹，盡可充腹，何必戕彼之

shēng sǔn jǐ zhī fú zāi yòu sī xuè qì zhī shǔ
生，損己之福哉？又思血氣之屬，

jiē hán líng zhī　jì yǒu líng zhī　jiē wǒ yì tǐ
皆含靈知，既有靈知，皆我一體；

zòng bù néng gōng xiū zhì dé　shǐ zhī zūn wǒ qīn wǒ
縱不能躬脩至德，使之尊我親我，

qǐ kě rì qiāng wù mìng　shǐ zhī chóu wǒ hàn wǒ yú
豈可日戕物命，使之仇我憾我於

wú qióng yě　yì sī jí cǐ　jiāng yǒu duì shí shāng
無窮也？一思及此，將有對食傷

xīn　bù néng xià yàn zhě yǐ
心，不能下咽者矣。

rú qián rì hào nù　bì sī yuē　rén yǒu bù
如前日好怒，必思曰：人有不

jí　qíng suǒ yí jīn　bèi lǐ xiāng gān　yú wǒ hé
及，情所宜矜；悖理相干，於我何

yú　běn wú kě nù zhě　yòu sī tiān xià wú zì
與？本無可怒者。又思天下無自

shì zhī háo jié　yì wú yóu rén zhī xué wèn　xíng yǒu
是之豪傑，亦無尤人之學問；行有

bù dé　jiē jǐ zhī dé wèi xiū　gǎn wèi zhì yě
不得，皆己之德未脩，感未至也。

wú xī yǐ zì fǎn　zé bàng huǐ zhī lái　jiē mó liàn
吾悉以自反，則謗毀之來，皆磨煉

yù chéng zhī dì　wǒ jiāng huān rán shòu cì　hé nù
玉成之地，我將歡然受賜，何怒

zhī yǒu
之有？

yòu wén bàng ér bú nù suī chán yàn xūn tiān
又聞謗而不怒，雖讒焰薰天，

rú jǔ huǒ fén kōng zhōng jiāng zì xī wén bàng ér
如舉火焚空，終將自息；聞謗而

nù suī qiǎo xīn lì biàn rú chūn cán zuò jiǎn zì
怒，雖巧心力辯，如春蠶作繭，自

qǔ chán mián nù bù wéi wú yì qiě yǒu hài yě
取纏綿；怒不惟無益，且有害也。

qí yú zhǒng zhǒng guò è jiē dāng jù lǐ sī zhī
其餘種種過惡，皆當據理思之。

cǐ lǐ jì míng guò jiāng zì zhǐ
此理既明，過將自止。

hé wèi cóng xīn ér gǎi guò yǒu qiān duān wéi
何謂從心而改？過有千端，惟

xīn suǒ zào wú xīn bú dòng guò ān cóng shēng
心所造。吾心不動，過安從生？

xué zhě yú hào sè hào míng hào huò hào nù
學者於好色、好名、好貨、好怒、

zhǒng zhǒng zhū guò bú bì zhú lèi xún qiú dàn dāng
種種諸過，不必逐類尋求。但當

yì xīn wéi shàn zhèng niàn xiàn qián xié niàn zì rán
一心爲善，正念現前，邪念自然

wū rǎn bú shàng rú tài yáng dāng kōng wǎng liǎng
污染不上。如太陽當空，魍魎

qián xiāo cǐ jīng yī zhī zhēn chuán yě guò yóu xīn
潛消，此精一之真傳也。過由心

zào yì yóu xīn gǎi rú zhǎn dú shù zhí duàn qí
造，亦由心改，如斬毒樹，直斷其

gēn xī bì zhī zhī ér fá yè yè ér zhāi zāi
根，奚必枝枝而伐，葉葉而摘哉？

dà dǐ zuì shàng zhì xīn dāng xià qīng jìng cái
大抵最上治心，當下清淨；才

dòng jí jué jué zhī jí wú gǒu wèi néng rán xū
動即覺，覺之即無；苟未能然，須

míng lǐ yǐ qiǎn zhī yòu wèi néng rán xū suí shì yǐ
明理以遣之；又未能然，須隨事以

jìn zhī yǐ shàng shì ér jiān xíng xià gōng wèi wéi shī
禁之；以上事而兼行下功，未爲失

cè zhí xià ér mèi shàng zé zhuō yǐ
策。執下而昧上，則拙矣。

gù fā yuàn gǎi guò míng xū liáng péng tí xǐng
顧發願改過，明須良朋提醒，

yōu xū guǐ shén zhèng míng yì xīn chàn huǐ zhòu yè
幽須鬼神證明；一心懺悔，晝夜

bú xiè jīng yī qī èr qī yǐ zhì yī yuè èr
不懈，經一七、二七，以至一月、二

yuè sān yuè bì yǒu xiào yàn
月、三月，必有效驗。

huò jué xīn shén tián kuàng huò jué zhì huì dùn
或覺心神恬曠，或覺智慧頓

kāi huò chǔ rǒng tà ér chù niàn jiē tōng huò yù yuàn
開，或處冗沓而觸念皆通，或遇怨

chóu ér huí chēn zuò xǐ huò mèng tǔ hēi wù huò
仇而回瞋作喜，或夢吐黑物，或

mèng wǎng shèng xiān xián tí xié jiē yǐn huò mèng fēi bù
夢往聖先賢提攜接引，或夢飛步

tài xū huò mèng chuáng fān bǎo gài zhǒng zhǒng shèng
太虛，或夢幢幡寶蓋，種種勝

shì jiē guò xiāo zuì miè zhī xiàng yě rán bù dé
事，皆過消罪滅之象也。然不得

zhí cǐ zì gāo huà ér bú jìn
執此自高，畫而不進。

xī qú bó yù dāng èr shí suì shí yǐ jué qián
昔蘧伯玉當二十歲時，已覺前

rì zhī fēi ér jìn gǎi zhī yǐ zhì èr shí yī suì
日之非而盡改之矣。至二十一歲，

nǎi zhī qián zhī suǒ gǎi wèi jìn yě jí èr shí èr
乃知前之所改未盡也；及二十二

suì huí shì èr shí yī suì yóu zài mèng zhōng
歲，回視二十一歲，猶在夢中。

suì fù yí suì dì dì gǎi zhī xíng nián wǔ shí
歲復一歲，遞遞改之，行年五十，

ér yóu zhī sì shí jiǔ nián zhī fēi gǔ rén gǎi guò zhī
而猶知四十九年之非，古人改過之

xué rú cǐ
學如此。

wú bèi shēn wéi fán liú guò è wèi jí ér
吾輩身爲凡流，過惡蝟集，而

huí sī wǎng shì cháng ruò bú jiàn qí yǒu guò zhě
回思往事，常若不見其有過者，

xīn cū ér yǎn yì yě rán rén zhī guò è shēn zhòng
心粗而眼翳也。然人之過惡深重

zhě yì yǒu xiào yàn huò xīn shén hūn sè zhuǎn tóu
者，亦有效驗：或心神昏塞，轉頭

jí wàng huò wú shì ér cháng fán nǎo huò jiàn jūn
即忘；或無事而常煩惱；或見君

zǐ ér nǎn rán xiāo jǔ huò wén zhèng lùn ér bú lè
子而赧然消沮；或聞正論而不樂；

huò shī huì ér rén fǎn yuàn huò yè mèng diān dǎo shèn
或施惠而人反怨；或夜夢顛倒，甚

zé wàng yán shī zhì jiē zuò niè zhī xiàng yě gǒu
則妄言失志，皆作孽之相也。苟

yí lèi cǐ jí xū fèn fā shě jiù tú xīn xìng
一類此，即須奮發，捨舊圖新，幸

wù zì wù
勿自誤。

dì sān piān jī shàn zhī fāng

第三篇 積善之方

yì yuē jī shàn zhī jiā bì yǒu yú

《易》曰：“積善之家，必有餘

qìng xī yán shì jiāng yǐ nǚ qì shū liáng hé ér

慶。”昔顏氏將以女妻叔梁紇，而

lì xù qí zǔ zōng jī dé zhī cháng nì zhī qí zǐ

歷敘其祖宗積德之長，逆知其子

sūn bì yǒu xīng zhě kǒng zǐ chēng shùn zhī dà xiào

孫必有興者。孔子稱舜之大孝，

yuē zōng miào xiǎng zhī zǐ sūn bǎo zhī jiē zhì

曰：“宗廟饗之，子孫保之。”皆至

lùn yě shì yǐ wǎng shì zhēng zhī

論也，試以往事徵之。

yáng shào shī róng jiàn níng rén shì yǐ jì dù

楊少師榮，建寧人。世以濟渡

wéi shēng jiǔ yǔ xī zhǎng héng liú chōng huǐ mín

爲生，久雨溪漲，橫流冲毀民

jū nì sǐ zhě shùn liú ér xià tā zhōu jiē lāo qǔ

居，溺死者順流而下，他舟皆撈取

huò wù dú shào shī zēng zǔ jí zǔ wéi jiù rén ér

貨物，獨少師曾祖及祖惟救人，而

huò wù yì wú suǒ qǔ xiāng rén chī qí yú dài
貨物一無所取，鄉人嗤其愚。逮

shào shī fù shēng jiā jiàn yù yǒu shén rén huà wéi dào
少師父生，家漸裕，有神人化爲道

zhě yù zhī yuē rǔ zǔ fù yǒu yīn gōng zǐ sūn
者，語之曰："汝祖父有陰功，子孫

dāng guì xiǎn yí zàng mǒu dì suì yī qí suǒ zhǐ
當貴顯，宜葬某地。"遂依其所指

ér biǎn zhī jí jīn bái tù fén yě hòu shēng shào
而窆之，即今白兔墳也。後生少

shī ruò guàn dēng dì wèi zhì sān gōng jiā zēng
師，弱冠登第，位至三公，加曾

zǔ zǔ fù rú qí guān zǐ sūn guì shèng zhì
祖、祖、父如其官。子孫貴盛，至

jīn shàng duō xián zhě
今尚多賢者。

yín rén yáng zì chéng chū wéi xiàn lì cún xīn
鄞人楊自懲，初爲縣吏，存心

rén hòu shǒu fǎ gōng píng shí xiàn zǎi yán sù ǒu
仁厚，守法公平。時縣宰嚴肅，偶

tà yī qiú xuè liú mǎn qián ér nù yóu wèi xī
撻一囚，血流滿前，而怒猶未息，

yáng guì ér kuān jiě zhī zǎi yuē zěn nài cǐ rén
楊跪而寬解之。宰曰："怎奈此人

yuè fǎ bèi lǐ bù yóu rén bú nù
越法悖理，不由人不怒。"

zì chéng kòu shǒu yuē shàng shī qí dào mín
自懲叩首曰：“上失其道，民

sàn jiǔ yǐ rú dé qí qíng āi jīn wù xǐ xǐ
散久矣，如得其情，哀矜勿喜；喜

qiě bù kě ér kuàng nù hū zǎi wéi zhī
且不可，而況怒乎？”宰爲之

jì yán
霽顏。

jiā shèn pín kuì wèi yì wú suǒ qǔ yù qiú
家甚貧，饋遺一無所取，遇囚

rén fá liáng cháng duō fāng yǐ jì zhī yí rì
人乏糧，常多方以濟之。一日，

yǒu xīn qiú shù rén dài bǔ jiā yòu quē mǐ jǐ qiú
有新囚數人待哺，家又缺米，給囚

zé jiā rén wú shí zì gù zé qiú rén kān mǐn yǔ
則家人無食，自顧則囚人堪憫，與

qí fù shāng zhī
其婦商之。

fù yuē qiú cóng hé lái
婦曰：“囚從何來？”

yuē zì háng ér lái yán lù rěn jī cài
曰：“自杭而來。沿路忍饑，菜

sè kě jū
色可掬。”

yīn chè jǐ zhī mǐ zhǔ zhōu yǐ sì qiú hòu
因撤己之米，煮粥以食囚。後

shēng èr zǐ zhǎng yuē shǒu chén cì yuē shǒu zhǐ
生二子，長曰守陳，次曰守址，

wéi nán běi lì bù shì láng zhǎng sūn wéi xíng bù shì
爲南北吏部侍郎；長孫爲刑部侍

láng cì sūn wéi sì chuān lián xiàn yòu jù wéi míng
郎，次孫爲四川廉憲，又俱爲名

chén jīn chǔ tíng dé zhèng yì qí yì yě
臣。今楚亭、德政，亦其裔也。

xī zhèng tǒng jiān dèng mào qī chàng luàn yú fú
昔正統間，鄧茂七倡亂於福

jiàn shì mín cóng zéi zhě shèn zhòng cháo tíng qǐ yín
建，士民從賊者甚衆，朝廷起鄞

xiàn zhāng dū xiàn kǎi nán zhēng yǐ jì qín zéi hòu
縣張都憲楷南征，以計擒賊，後

wěi bù zhèng sī xiè dū shì sōu shā dōng lù zéi
委布政司謝都事，搜殺東路賊

dǎng xiè qiú zéi zhōng dǎng fù cè jí fán bú fù
黨。謝求賊中黨附册籍，凡不附

zéi zhě mì shòu yǐ bái bù xiǎo qí yuē bīng zhì
賊者，密授以白布小旗，約兵至

rì chā qí mén shǒu jiè jūn bīng wú wàng shā quán
日，插旗門首，戒軍兵無妄殺，全

huó wàn rén hòu xiè zhī zǐ qiān zhòng zhuàng yuán
活萬人。後謝之子遷，中狀元，

wéi zǎi fǔ sūn pī fù zhòng tàn huā
爲宰輔；孫丕，復中探花。

pú tián lín shì xiān shì yǒu lǎo mǔ hào shàn
莆田林氏，先世有老母好善，

cháng zuò fěn tuán shī rén qiú qǔ jí yǔ zhī wú juàn
常作粉團施人，求取即與之，無倦

sè yì xiān huà wéi dào rén měi dàn suǒ shí liù qī
色。一仙化爲道人，每旦索食六七

tuán mǔ rì rì yǔ zhī zhōng sān nián rú yí rì
團，母日日與之，終三年如一日，

nǎi zhī qí chéng yě yīn wèi zhī yuē wú shí rǔ
乃知其誠也。因謂之曰：“吾食汝

sān nián fěn tuán hé yǐ bào rǔ fǔ hòu yǒu yí
三年粉團，何以報汝？府後有一

dì zàng zhī zǐ sūn guān jué yǒu yì shēng má zǐ
地，葬之，子孫官爵，有一升麻子

zhī shù qí zǐ yī suǒ diǎn zàng zhī chū shì jí
之數。”其子依所點葬之，初世即

yǒu jiǔ rén dēng dì lěi dài zān yīng shèn shèng fú
有九人登第，纍代簪纓甚盛，福

jiàn yǒu wú lín bù kāi bǎng zhī yáo
建有無林不開榜之謠。

féng zhuó ān tài shǐ zhī fù wéi yì xiáng shēng
馮琢庵太史之父，爲邑庠生。

lóng dōng zǎo qǐ fù xué lù yù yì rén dǎo wò xuě
隆冬早起赴學，路遇一人，倒臥雪

zhōng mén zhī bàn jiāng yǐ suì jiě jǐ mián qiú
中，捫之，半僵矣。遂解己綿裘

yì zhī qiě fú guī jiù sū mèng shén gào zhī yuē
衣之，且扶歸救甦。夢神告之曰：

rǔ jiù rén yí mìng chū zhì chéng xīn wú qiǎn hán
“汝救人一命，出至誠心，吾遣韓

qí wéi rǔ zǐ jí shēng zhuó ān suì míng qí
琦爲汝子。”及生琢庵，遂名琦。

tāi zhōu yīng shàng shū zhuàng nián xí yè yú shān
台州應尚書，壯年習業於山

zhōng yè guǐ xiào jí wǎng wǎng jīng rén gōng bú
中。夜鬼嘯集，往往驚人，公不

jù yě yì xī wén guǐ yún mǒu fù yǐ fū jiǔ
懼也。一夕聞鬼云：“某婦以夫久

kè bù guī wēng gū bī qí jià rén míng yè dāng
客不歸，翁姑逼其嫁人。明夜當

yì sǐ yú cǐ wú dé dài yǐ gōng qián mài tián
縊死於此，吾得代矣。”公潛賣田，

dé yín sì liǎng jí wěi zuò qí fū zhī shū jì yín
得銀四兩，即僞作其夫之書，寄銀

huán jiā qí fù mǔ jiàn shū yǐ shǒu jì bú lèi
還家。其父母見書，以手跡不類，

yí zhī
疑之。

jì ér yuē shū kě jiǎ yín bù kě jiǎ
既而曰：“書可假，銀不可假，

xiǎng ér wú yàng fù suì bú jià qí zǐ hòu
想兒無恙。”婦遂不嫁。其子後

guī fū fù xiāng bǎo rú chū
歸，夫婦相保如初。

gōng yòu wén guǐ yǔ yuē wǒ dāng dé dài nài
公又聞鬼語曰：“我當得代，奈

cǐ xiù cái huài wú shì
此秀才壞吾事。”

páng yì guǐ yuē ěr hé bù huò zhī
傍一鬼曰：“爾何不禍之？”

yuē shàng dì yǐ cǐ rén xīn hǎo mìng zuò
曰：“上帝以此人心好，命作

yīn dé shàng shū yǐ wú hé dé ér huò zhī
陰德尚書矣，吾何得而禍之？”

yīng gōng yīn cǐ yì zì nǔ lì shàn rì jiā
應公因此益自努勵，善日加

xiū dé rì jiā hòu yù suì jī zhé juān gǔ yǐ
脩，德日加厚。遇歲饑，輒捐穀以

zhèn zhī yù qīn qī yǒu jí zhé wěi qū wéi chí
賑之；遇親戚有急，輒委曲維持；

yù yǒu hèng nì zhé fǎn gōng zì zé yí rán shùn
遇有橫逆，輒反躬自責，怡然順

shòu zǐ sūn dēng kē dì zhě jīn lěi lěi yě
受；子孫登科第者，今纍纍也。

cháng shú xú fèng zhú shì qí fù sù fù ǒu
常熟徐鳳竹栻，其父素富，偶

yù nián huāng xiān juān zū yǐ wéi tóng yì zhī chàng
遇年荒，先捐租以爲同邑之倡，

yòu fēn gǔ yǐ zhèn pín fá yè wén guǐ chàng yú mén
又分穀以賑貧乏。夜聞鬼唱於門

yuē qiān bù kuāng wàn bù kuāng xú jiā xiù
曰：“千不誆，萬不誆，徐家秀

cái zuò dào le jǔ rén láng xiāng xù ér hū lián
才，做到了舉人郎。”相續而呼，連

yè bú duàn shì suì fèng zhú guǒ jǔ yú xiāng qí
夜不斷。是歲，鳳竹果舉於鄉，其

fù yīn ér yì jī dé zī zī bú dài xiū qiáo xiū
父因而益積德，孳孳不怠，脩橋脩

lù zhāi sēng jiē zhòng fán yǒu lì yì wú bú jìn
路，齋僧接衆，凡有利益，無不盡

xīn hòu yòu wén guǐ chàng yú mén yuē qiān bù
心。後又聞鬼唱於門曰：“千不

kuāng wàn bù kuāng xú jiā jǔ rén zhí zuò dào dū
誆，萬不誆，徐家舉人，直做到都

táng fèng zhú guān zhōng liǎng zhè xún fǔ
堂。”鳳竹官終兩浙巡撫。

jiā xīng tú kāng xī gōng chū wéi xíng bù zhǔ
嘉興屠康僖公，初爲刑部主

shì sù yù zhōng xì xún zhū qiú qíng zhuàng dé
事，宿獄中，細詢諸囚情狀，得

wú gū zhě ruò gān rén gōng bú zì yǐ wéi gōng mì
無辜者若干人，公不自以爲功，密

shū qí shì yǐ bái táng guān hòu cháo shěn táng
疏其事，以白堂官。後朝審，堂

guān zhāi qí yǔ yǐ xùn zhū qiú wú bù fú zhě
官摘其語，以訊諸囚，無不服者，

shì yuān yì shí yú rén yì shí niǎn xià xián sòng shàng
釋冤抑十餘人。一時輦下咸頌尚

shū zhī míng
書之明。

gōng fù bǐng yuē niǎn gǔ zhī xià shàng duō
公復稟曰：“輦轂之下，尚多

yuān mín sì hǎi zhī guǎng zhào mín zhī zhòng qǐ
冤民，四海之廣，兆民之衆，豈

wú wǎng zhě yí wǔ nián chāi yì jiǎn xíng guān hé
無枉者？宜五年差一減刑官，核

shí ér píng fǎn zhī
實而平反之。”

shàng shū wèi zòu yǔn qí yì shí gōng yì chāi
尚書爲奏，允其議。時公亦差

jiǎn xíng zhī liè mèng yì shén gào zhī yuē rǔ mìng
減刑之列，夢一神告之曰：“汝命

wú zǐ jīn jiǎn xíng zhī yì shēn hé tiān xīn shàng
無子，今減刑之議，深合天心，上

dì cì rǔ sān zǐ jiē yì zǐ yāo jīn shì xī
帝賜汝三子，皆衣紫腰金。”是夕，

fū rén yǒu shēn hòu shēng yīng xūn yīng kūn yīng
夫人有娠，後生應塤、應坤、應

jùn jiē xiǎn guān
峻，皆顯官。

jiā xīng bāo píng zì xìn zhī qí fù wéi chí
嘉興包憑，字信之，其父爲池

yáng tài shǒu shēng qī zǐ píng zuì shào zhuì píng hú
陽太守，生七子，憑最少，贅平湖

yuán shì yǔ wú fù wǎng lái shèn hòu bó xué gāo
袁氏，與吾父往來甚厚，博學高

cái lěi jǔ bú dì liú xīn èr shì zhī xué yí
才，纍舉不第，留心二氏之學。一

rì dōng yóu mǎo hú ǒu zhì yì cūn sì zhōng jiàn
日東遊泖湖，偶至一村寺中，見

guān yīn xiàng lín lí lù lì jí jiě tuó zhōng dé
觀音像，淋漓露立，即解橐中得

shí jīn shòu zhǔ sēng lìng xiū wū yǔ sēng gào yǐ
十金，授主僧，令脩屋宇，僧告以

gōng dà yín shǎo bù néng jùn shì fù qǔ sōng bù sì
功大銀少，不能竣事；復取松布四

pǐ jiǎn qiè zhōng yī qī jiàn yǔ zhī nèi zhù zhě
疋，檢篋中衣七件與之，内紵褶，

xì xīn zhì qí pú qǐng yǐ zhī
系新置，其僕請已之。

píng yuē dàn dé shèng xiàng wú yàng wú suī
憑曰：“但得聖像無恙，吾雖

luǒ chéng hé shāng
裸裎何傷？”

sēng chuí lèi yuē shě yín jí yī bù yóu fēi
僧垂淚曰：“捨銀及衣布，猶非

nán shì zhǐ cǐ yì diǎn xīn rú hé yì dé
難事。只此一點心，如何易得？”

hòu gōng wán lā lǎo fù tóng yóu sù sì
後功完，拉老父同遊，宿寺

zhōng gōng mèng qié lán lái xiè yuē rǔ zǐ dāng
中。公夢伽藍來謝曰：“汝子當

xiǎng shì lù yǐ hòu zǐ biàn sūn chēng fāng jiē
享世禄矣。”後子汴，孫檉芳，皆

dēng dì zuò xiǎn guān
登第，作顯官。

jiā shàn zhī lì zhī fù wéi xíng fáng lì yǒu
嘉善支立之父，爲刑房吏，有

qiú wú gū xiàn zhòng pì yì āi zhī yù qiú qí
囚無辜陷重辟，意哀之，欲求其

shēng qiú yù qí qī yuē zhī gōng jiā yì kuì
生。囚語其妻曰：“支公嘉意，愧

wú yǐ bào míng rì yán zhī xià xiāng rǔ yǐ shēn shì
無以報，明日延之下鄉，汝以身事

zhī bǐ huò kěn yòng yì zé wǒ kě shēng yě
之，彼或肯用意，則我可生也。”

qí qī qì ér tīng mìng jí zhì qī zì chū quàn
其妻泣而聽命。及至，妻自出勸

jiǔ jù gào yǐ fū yì zhī bù tīng zú wèi jìn
酒，具告以夫意。支不聽，卒爲盡

lì píng fǎn zhī qiú chū yù fū qī dēng mén kòu
力平反之。囚出獄，夫妻登門叩

xiè yuē gōng rú cǐ hòu dé wǎn shì suǒ xī jīn
謝曰：“公如此厚德，晚世所稀，今

wú zǐ wú yǒu ruò nǚ sòng wéi jī zhǒu qiè cǐ
無子，吾有弱女，送爲箕帚妾，此

zé lǐ zhī kě tōng zhě zhī wèi bèi lǐ ér nà
則禮之可通者。”支爲備禮而納

zhī shēng lì ruò guàn zhòng kuí guān zhì hàn lín
之，生立，弱冠中魁，官至翰林

kǒng mù lì shēng gāo gāo shēng lù jiē gòng wéi
孔目。立生高，高生禄，皆貢爲

xué bó lù shēng dà lún dēng dì
學博。禄生大綸，登第。

fán cǐ shí tiáo suǒ xíng bù tóng tóng guī yú
凡此十條，所行不同，同歸於

shàn ér yǐ ruò fù jīng ér yán zhī zé shàn yǒu
善而已。若復精而言之，則善有

zhēn yǒu jiǎ yǒu duān yǒu qū yǒu yīn yǒu
真，有假；有端，有曲；有陰，有

yáng yǒu shì yǒu fēi yǒu piān yǒu zhèng yǒu
陽；有是，有非；有偏，有正；有

bàn yǒu mǎn yǒu dà yǒu xiǎo yǒu nán yǒu yì
半，有滿；有大，有小；有難，有易；

jiē dāng shēn biàn wéi shàn ér bù qióng lǐ zé zì
皆當深辨。爲善而不窮理，則自

wèi xíng chí qǐ zhī zào niè wǎng fèi kǔ xīn wú
謂行持，豈知造孽，枉費苦心，無

yì yě
益也。

hé wèi zhēn jiǎ xī yǒu rú shēng shù bèi yè
何謂真假？昔有儒生數輩，謁

zhōng fēng hé shàng wèn yuē fó shì lùn shàn è bào
中峰和尚，問曰：“佛氏論善惡報

yìng rú yǐng suí xíng jīn mǒu rén shàn ér zǐ sūn
應，如影隨形。今某人善，而子孫

bù xīng mǒu rén è ér jiā mén lóng shèng fó shuō
不興；某人惡，而家門隆盛。佛說

wú jī yǐ
無稽矣。”

zhōng fēng yún fán qíng wèi dí zhèng yǎn wèi
中峰云：“凡情未滌，正眼未

kāi rèn shàn wéi è zhǐ è wéi shàn wǎng wǎng yǒu
開，認善爲惡，指惡爲善，往往有

zhī bú hàn jǐ zhī shì fēi diān dǎo ér fǎn yuàn
之。不憾己之是非顛倒，而反怨

tiān zhī bào yìng yǒu chā hū
天之報應有差乎？”

zhòng yuē shàn è hé zhì xiāng fǎn
衆曰：“善惡何致相反？”

zhōng fēng lìng shì yán qí zhuàng
中峰令試言其狀。

yì rén wèi lì rén ōu rén shì è jìng rén
一人謂：“詈人毆人是惡，敬人

lǐ rén shì shàn
禮人是善。”

zhōng fēng yún wèi bì rán yě
中峰云：“未必然也。”

yì rén wèi tān cái wàng qǔ shì è lián jié
一人謂：“貪財妄取是惡，廉潔

yǒu shǒu shì shàn
有守是善。”

zhōng fēng yún wèi bì rán yě
中峰云：“未必然也。”

zhòng rén lì yán qí zhuàng zhōng fēng jiē wèi bù
衆人歷言其狀，中峰皆謂不

rán yīn qǐng wèn
然。因請問。

zhōng fēng gào zhī yuē yǒu yì yú rén shì
中峰告之曰：“有益於人，是

shàn yǒu yì yú jǐ shì è yǒu yì yú rén
善；有益於己，是惡。有益於人，

zé ōu rén lì rén jiē shàn yě yǒu yì yú jǐ zé
則毆人詈人皆善也；有益於己，則

jìng rén lǐ rén jiē è yě shì gù rén zhī xíng shàn
敬人禮人皆惡也。是故人之行善，

lì rén zhě gōng gōng zé wéi zhēn lì jǐ zhě sī
利人者公，公則爲真；利己者私，

sī zé wéi jiǎ yòu gēn xīn zhě zhēn xí jì zhě
私則爲假。又根心者真，襲跡者

jiǎ yòu wú wéi ér wéi zhě zhēn yǒu wéi ér wéi zhě
假；又無爲而爲者真，有爲而爲者

jiǎ jiē dāng zì kǎo
假；皆當自考。”

hé wèi duān qū jīn rén jiàn jǐn yuàn zhī shì
何謂端曲？今人見謹愿之士，

lèi chēng wéi shàn ér qǔ zhī shèng rén zé nìng qǔ
類稱爲善而取之，聖人則寧取

kuáng juàn zhì yú jǐn yuàn zhī shì suī yì xiāng jiē
狂狷。至於謹愿之士，雖一鄉皆

hào ér bì yǐ wéi dé zhī zéi shì shì rén zhī shàn
好，而必以爲德之賊，是世人之善

è fēn míng yǔ shèng rén xiāng fǎn tuī cǐ yì
惡，分明與聖人相反。推此一

duān zhǒng zhǒng qǔ shě wú yǒu bú miù tiān dì
端，種種取捨，無有不謬。天地

guǐ shén zhī fú shàn huò yín jiē yǔ shèng rén tóng shì
鬼神之福善禍淫，皆與聖人同是

fēi ér bù yǔ shì sú tóng qǔ shě fán yù jī
非，而不與世俗同取捨。凡欲積

shàn jué bù kě xùn ěr mù wéi cóng xīn yuán yǐn wēi
善，決不可徇耳目，惟從心源隱微

chù mò mò xǐ dí chún shì jì shì zhī xīn zé
處，默默洗滌。純是濟世之心，則

wéi duān gǒu yǒu yì háo mèi shì zhī xīn jí wéi
爲端；苟有一毫媚世之心，即爲

qū chún shì ài rén zhī xīn zé wéi duān yǒu yì
曲。純是愛人之心，則爲端；有一

háo fèn shì zhī xīn jí wéi qū chún shì jìng rén zhī
毫憤世之心，即爲曲。純是敬人之

xīn zé wéi duān yǒu yì háo wán shì zhī xīn jí
心，則爲端；有一毫玩世之心，即

wéi qū jiē dāng xì biàn
爲曲。皆當細辨。

hé wèi yīn yáng fán wéi shàn ér rén zhī zhī
何謂陰陽？凡爲善而人知之，

zé wéi yáng shàn wéi shàn ér rén bù zhī zé wéi yīn
則爲陽善；爲善而人不知，則爲陰

dé yīn dé tiān bào zhī yáng shàn xiǎng shì
德。陰德，天報之；陽善，享世

míng míng yì fú yě míng zhě zào wù suǒ
名。名，亦福也。名者，造物所

jì shì zhī xiǎng shèng míng ér shí bú fù zhě duō
忌。世之享盛名而實不副者，多

yǒu qí huò rén zhī wú guò qiú ér héng bèi è míng
有奇禍；人之無過咎而橫被惡名

zhě zǐ sūn wǎng wǎng zhòu fā yīn yáng zhī jì wēi
者，子孫往往驟發。陰陽之際微

yǐ zāi
矣哉！

hé wèi shì fēi lǔ guó zhī fǎ lǔ rén yǒu
何謂是非？魯國之法，魯人有

shú rén chén qiè yú zhū hóu jiē shòu jīn yú fǔ zǐ
贖人臣妾於諸侯，皆受金於府，子

gòng shú rén ér bú shòu jīn kǒng zǐ wén ér wù zhī
貢贖人而不受金。孔子聞而惡之

yuē cì shī zhī yǐ fú shèng rén jǔ shì kě
曰：“賜失之矣。夫聖人舉事，可

yǐ yí fēng yì sú ér jiào dào kě shī yú bǎi xìng
以移風易俗，而教道可施於百姓，

fēi dú shì jǐ zhī xíng yě jīn lǔ guó fù zhě guǎ
非獨適己之行也。今魯國富者寡

ér pín zhě zhòng shòu jīn zé wéi bù lián hé yǐ
而貧者衆，受金則爲不廉，何以

xiāng shú hū zì jīn yǐ hòu bú fù shú rén yú
相贖乎？自今以後，不復贖人於

zhū hóu yǐ
諸侯矣。”

zǐ lù zhěng rén yú nì qí rén xiè zhī yǐ
子路拯人於溺，其人謝之以

niú zǐ lù shòu zhī kǒng zǐ xǐ yuē zì jīn
牛，子路受之。孔子喜曰：“自今

lǔ guó duō zhěng rén yú nì yǐ zì sú yǎn guān
魯國多拯人於溺矣。”自俗眼觀

zhī zǐ gòng bú shòu jīn wéi yōu zǐ lù zhī shòu niú
之，子貢不受金爲優，子路之受牛

wéi liè kǒng zǐ zé qǔ yóu ér chù cì yān nǎi
爲劣。孔子則取由而黜賜焉。乃

zhī rén zhī wéi shàn bú lùn xiàn xíng ér lùn liú bì
知人之爲善，不論現行而論流弊；

bú lùn yì shí ér lùn jiǔ yuǎn bú lùn yì shēn ér
不論一時而論久遠；不論一身而

lùn tiān xià xiàn xíng suī shàn ér qí liú zú yǐ
論天下。現行雖善，而其流足以

hài rén zé sì shàn ér shí fēi yě xiàn xíng suī bú
害人，則似善而實非也；現行雖不

shàn ér qí liú zú yǐ jì rén zé fēi shàn ér shí
善，而其流足以濟人，則非善而實

shì yě rán cǐ jiù yì jié lùn zhī ěr tā rú
是也。然此就一節論之耳。他如

fēi yì zhī yì fēi lǐ zhī lǐ fēi xìn zhī xìn
非義之義，非禮之禮，非信之信，

fēi cí zhī cí jiē dāng jué zé
非慈之慈，皆當抉擇。

hé wèi piān zhèng xī lǚ wén yì gōng chū
何謂偏正？昔呂文懿公，初

cí xiàng wèi guī gù lǐ hǎi nèi yǎng zhī rú tài
辭相位，歸故里，海内仰之，如泰

shān běi dǒu yǒu yì xiāng rén zuì ér lì zhī lǚ
山北斗。有一鄉人，醉而詈之，呂

gōng bú dòng wèi qí pú yuē zuì zhě wù yǔ jiào
公不動，謂其僕曰："醉者勿與較

yě bì mén xiè zhī yú nián qí rén fàn sǐ
也。"閉門謝之。踰年，其人犯死

xíng rù yù lǚ gōng shǐ huǐ zhī yuē shǐ dāng shí
刑入獄。呂公始悔之曰：“使當時

shāo yǔ jì jiào sòng gōng jiā zé zhì kě yǐ xiǎo
稍與計較，送公家責治，可以小

chéng ér dà jiè wú dāng shí zhǐ yù cún xīn yú hòu
懲而大戒；吾當時只欲存心於厚，

bú wèi yǎng chéng qí è yǐ zhì yú cǐ cǐ yǐ
不謂養成其惡，以至於此。”此以

shàn xīn ér xíng è shì zhě yě
善心而行惡事者也。

yòu yǒu yǐ è xīn ér xíng shàn shì zhě rú mǒu
又有以惡心而行善事者。如某

jiā dà fù zhí suì huāng qióng mín bái zhòu qiǎng sù
家大富，值歲荒，窮民白晝搶粟

yú shì gào zhī xiàn xiàn bù lǐ qióng mín yù
於市。告之縣，縣不理，窮民愈

sì suì sī zhí ér kùn rǔ zhī zhòng shǐ dìng bù
肆，遂私執而困辱之，衆始定。不

rán jī luàn yǐ gù shàn zhě wéi zhèng è zhě wéi
然，幾亂矣。故善者爲正，惡者爲

piān rén jiē zhī zhī qí yǐ shàn xīn ér xíng è
偏，人皆知之。其以善心而行惡

shì zhě zhèng zhōng piān yě yǐ è xīn ér xíng shàn
事者，正中偏也；以惡心而行善

shì zhě piān zhōng zhèng yě bù kě bù zhī yě
事者，偏中正也。不可不知也。

hé wèi bàn mǎn yì yuē shàn bù jī
何謂半滿？《易》曰：“善不積，

bù zú yǐ chéng míng è bù jī bù zú yǐ miè
不足以成名；惡不積，不足以滅

shēn shū yuē shāng zuì guàn yíng rú zhù wù
身。”《書》曰：“商罪貫盈。”如貯物

yú qì qín ér jī zhī zé mǎn xiè ér bù jī
於器，勤而積之，則滿；懈而不積，

zé bù mǎn cǐ yì shuō yě
則不滿。此一説也。

xī yǒu mǒu shì nǚ rù sì yù shī ér wú
昔有某氏女入寺，欲施而無

cái zhǐ yǒu qián èr wén juān ér yǔ zhī zhǔ xí
財，止有錢二文，捐而與之，主席

zhě qīn wèi chàn huǐ jí hòu rù gōng fù guì xié shù
者親爲懺悔；及後入宫富貴，攜數

qiān jīn rù sì shě zhī zhǔ sēng wéi lìng qí tú huí
千金入寺捨之，主僧惟令其徒回

xiàng ér yǐ
向而已。

yīn wèn yuē wú qián shī qián èr wén shī qīn
因問曰：“吾前施錢二文，師親

wèi chàn huǐ jīn shī shù qiān jīn ér shī bù huí
爲懺悔，今施數千金，而師不回

xiàng hé yě
向，何也？”

yuē qián zhě wù suī bó ér shī xīn shèn
曰：“前者物雖薄，而施心甚

zhēn fēi lǎo sēng qīn chàn bù zú bào dé jīn wù
真，非老僧親懺，不足報德；今物

suī hòu ér shī xīn bú ruò qián rì zhī qiè lìng rén
雖厚，而施心不若前日之切，令人

dài chàn zú yǐ cǐ qiān jīn wéi bàn ér èr wén
代懺足矣。”此千金爲半，而二文

wéi mǎn yě
爲滿也。

zhōng lí shòu dān yú lǚ zǔ diǎn tiě wéi jīn
鍾離授丹於呂祖，點鐵爲金，

kě yǐ jì shì
可以濟世。

lǚ wèn yuē zhōng biàn fǒu
呂問曰：“終變否？”

yuē wǔ bǎi nián hòu dāng fù běn zhì
曰：“五百年後，當復本質。”

lǚ yuē rú cǐ zé hài wǔ bǎi nián hòu rén
呂曰：“如此則害五百年後人

yǐ wú bú yuàn wéi yě
矣，吾不願爲也。”

yuē xiū xiān yào jī sān qiān gōng xíng rǔ cǐ
曰：“脩仙要積三千功行，汝此

yì yán sān qiān gōng xíng yǐ mǎn yǐ
一言，三千功行已滿矣。”

cǐ yòu yì shuō yě
此又一説也。

yòu wéi shàn ér xīn bù zhuó shàn zé suí suǒ
又爲善而心不著善，則隨所

chéng jiù jiē dé yuán mǎn xīn zhuó yú shàn suī
成就，皆得圓滿。心著於善，雖

zhōng shēn qín lì zhǐ yú bàn shàn ér yǐ pì rú
終身勤勵，止於半善而已。譬如

yǐ cái jì rén nèi bú jiàn jǐ wài bú jiàn rén
以財濟人，内不見己，外不見人，

zhōng bú jiàn suǒ shī zhī wù shì wèi sān lún tǐ kōng
中不見所施之物，是謂三輪體空。

shì wèi yì xīn qīng jìng zé dǒu sù kě yǐ zhòng wú
是謂一心清淨，則斗粟可以種無

yá zhī fú yì wén kě yǐ xiāo qiān jié zhī zuì
涯之福，一文可以消千劫之罪。

tǎng cǐ xīn wèi wàng suī huáng jīn wàn yì fú bù
倘此心未忘，雖黄金萬鎰，福不

mǎn yě cǐ yòu yì shuō yě
滿也。此又一説也。

hé wèi dà xiǎo xī wèi zhòng dá wéi guǎn zhí
何謂大小？昔衛仲達爲館職，

bèi shè zhì míng sī zhǔ zhě mìng lì chéng shàn è èr
被攝至冥司，主者命吏呈善惡二

lù bǐ zhì zé è lù yíng tíng qí shàn lù yì
録。比至，則惡録盈庭，其善録一

zhóu jǐn rú zhù ér yǐ suǒ chèng chēng zhī zé
軸，僅如箸而已。索秤稱之，則

yíng tíng zhě fǎn qīng ér rú zhù zhě fǎn zhòng
盈庭者反輕，而如箸者反重。

zhòng dá yuē mǒu nián wèi sì shí ān dé
仲達曰：“某年未四十，安得

guò è rú shì duō hū
過惡如是多乎？”

yuē yí niàn bú zhèng jí shì bú dài fàn yě
曰：“一念不正即是，不待犯也。”

yīn wèn zhóu zhōng suǒ shū hé shì
因問軸中所書何事？

yuē cháo tíng cháng xīng dà gōng xiū sān shān
曰：“朝廷嘗興大工，脩三山

shí qiáo jūn shàng shū jiàn zhī cǐ shū gǎo yě
石橋，君上疏諫之，此疏稿也。”

zhòng dá yuē mǒu suī yán cháo tíng bù cóng
仲達曰：“某雖言，朝廷不從，

yú shì wú bǔ ér néng yǒu rú shì zhī lì
於事無補，而能有如是之力。”

yuē cháo tíng suī bù cóng jūn zhī yí niàn
曰：“朝廷雖不從，君之一念，

yǐ zài wàn mín xiàng shǐ tīng cóng shàn lì gèng
已在萬民。向使聽從，善力更

dà yǐ
大矣。”

gù zhì zài tiān xià guó jiā zé shàn suī shǎo ér
故志在天下國家，則善雖少而

dà gǒu zài yì shēn suī duō yì xiǎo
大；苟在一身，雖多亦小。

hé wèi nán yì xiān rú wèi kè jǐ xū cóng
何謂難易？先儒謂克己須從

nán kè chù kè jiāng qù fū zǐ lùn wéi rén yì
難克處克將去。夫子論爲仁，亦

yuē xiān nán bì rú jiāng xī shū wēng shě èr nián
曰先難。必如江西舒翁，捨二年

jǐn dé zhī shù xiū dài cháng guān yín ér quán rén
僅得之束脩，代償官銀，而全人

fū fù yǔ hán dān zhāng wēng shě shí nián suǒ jī
夫婦。與邯鄲張翁，捨十年所積

zhī qián dài wán shú yín ér huó rén qī zǐ jiē
之錢，代完贖銀，而活人妻子，皆

suǒ wèi nán shě chù néng shě yě rú zhèn jiāng jìn
所謂難捨處能捨也。如鎮江靳

wēng suī nián lǎo wú zǐ bù rěn yǐ yòu nǚ wéi
翁，雖年老無子，不忍以幼女爲

qiè ér huán zhī lín cǐ nán rěn chù néng rěn yě
妾，而還之鄰，此難忍處能忍也。

gù tiān jiàng zhī fú yì hòu fán yǒu cái yǒu shì
故天降之福亦厚。凡有財有勢

zhě qí lì dé jiē yì yì ér bù wéi shì wéi
者，其立德皆易，易而不爲，是爲

zì bào pín jiàn zuò fú jiē nán nán ér néng wéi
自暴。貧賤作福皆難，難而能爲，
sī kě guì ěr
斯可貴耳。

suí yuán jì zhòng qí lèi zhì fán yuē yán qí
隨緣濟衆，其類至繁，約言其
gāng dà yuē yǒu shí dì yī yǔ rén wéi shàn dì
綱，大約有十：第一，與人爲善；第
èr ài jìng cún xīn dì sān chéng rén zhī měi
二，愛敬存心；第三，成人之美；
dì sì quàn rén wéi shàn dì wǔ jiù rén wēi jí
第四，勸人爲善；第五，救人危急；
dì liù xīng jiàn dà lì dì qī shě cái zuò fú
第六，興建大利；第七，捨財作福；
dì bā hù chí zhèng fǎ dì jiǔ jìng zhòng zūn
第八，護持正法；第九，敬重尊
zhǎng dì shí ài xī wù mìng
長；第十，愛惜物命。

hé wèi yǔ rén wéi shàn xī shùn zài léi zé
何謂與人爲善？昔舜在雷澤，
jiàn yú zhě jiē qǔ shēn tán hòu zé ér lǎo ruò zé yú
見漁者皆取深潭厚澤，而老弱則漁
yú jí liú qiǎn tān zhī zhōng cè rán āi zhī wǎng
於急流淺灘之中，惻然哀之，往
ér yú yān jiàn zhēng zhě jiē nì qí guò ér bù
而漁焉。見爭者皆匿其過而不

tán jiàn yǒu ràng zhě zé yú yáng ér qǔ fǎ zhī
談，見有讓者，則揄揚而取法之。

jī nián jiē yǐ shēn tán hòu zé xiāng ràng yǐ fú
期年，皆以深潭厚澤相讓矣。夫

yǐ shùn zhī míng zhé qǐ bù néng chū yì yán jiào zhòng
以舜之明哲，豈不能出一言教衆

rén zāi nǎi bù yǐ yán jiào ér yǐ shēn zhuǎn zhī
人哉？乃不以言教而以身轉之，

cǐ liáng gōng kǔ xīn yě
此良工苦心也。

wú bèi chǔ mò shì wù yǐ jǐ zhī cháng ér gài
吾輩處末世，勿以己之長而蓋

rén wù yǐ jǐ zhī shàn ér xíng rén wù yǐ jǐ zhī
人；勿以己之善而形人；勿以己之

duō néng ér kùn rén shōu liǎn cái zhì ruò wú ruò
多能而困人。收斂才智，若無若

xū jiàn rén guò shī qiě hán róng ér yǎn fù zhī
虛，見人過失，且涵容而掩覆之。

yì zé lìng qí kě gǎi yì zé lìng qí yǒu suǒ gù jì
一則令其可改，一則令其有所顧忌

ér bù gǎn zòng jiàn rén yǒu wēi cháng kě qǔ xiǎo
而不敢縱，見人有微長可取，小

shàn kě lù fān rán shě jǐ ér cóng zhī qiě wéi yàn
善可録，翻然捨己而從之，且爲艷

chēng ér guǎng shù zhī fán rì yòng jiān fā yì
稱而廣述之。凡日用間，發一

yán xíng yí shì quán bù wèi zì jǐ qǐ niàn quán
言，行一事，全不爲自己起念，全

shì wèi wù lì zé cǐ dà rén tiān xià wèi gōng zhī
是爲物立則，此大人天下爲公之

dù yě
度也。

hé wèi ài jìng cún xīn jūn zǐ yǔ xiǎo rén
何謂愛敬存心？君子與小人，

jiù xíng jì guān cháng yì xiāng hùn wéi yì diǎn cún
就形跡觀，常易相混，惟一點存

xīn chù zé shàn è xuán jué pàn rán rú hēi bái zhī
心處，則善惡懸絶，判然如黑白之

xiāng fǎn gù yuē jūn zǐ suǒ yǐ yì yú rén
相反。故曰：“君子所以異於人

zhě yǐ qí cún xīn yě jūn zǐ suǒ cún zhī xīn
者，以其存心也。”君子所存之心，

zhǐ shì ài rén jìng rén zhī xīn gài rén yǒu qīn shū
只是愛人敬人之心。蓋人有親疏

guì jiàn yǒu zhì yú xián bú xiào wàn pǐn bù qí
貴賤，有智愚賢不肖，萬品不齊，

jiē wú tóng bāo jiē wú yì tǐ shú fēi dāng jìng ài
皆吾同胞，皆吾一體，孰非當敬愛

zhě ài jìng zhòng rén jí shì ài jìng shèng xián
者？愛敬衆人，即是愛敬聖賢；

néng tōng zhòng rén zhī zhì jí shì tōng shèng xián zhī
能通衆人之志，即是通聖賢之

zhì hé zhě shèng xián zhī zhì běn yù sī shì
志。何者？聖賢之志，本欲斯世

sī rén gè dé qí suǒ wú hé ài hé jìng ér
斯人，各得其所。吾合愛合敬，而

ān yí shì zhī rén jí shì wèi shèng xián ér ān
安一世之人，即是爲聖賢而安

zhī yě
之也。

hé wèi chéng rén zhī měi yù zhī zài shí dǐ
何謂成人之美？玉之在石，抵

zhì zé wǎ lì duī zhuó zé guī zhāng gù fán jiàn
擲則瓦礫，追琢則圭璋。故凡見

rén xíng yí shàn shì huò qí rén zhì kě qǔ ér zī kě
人行一善事，或其人志可取而資可

jìn jiē xū yòu yè ér chéng jiù zhī huò wèi zhī jiǎng
進，皆須誘掖而成就之，或爲之獎

jiè huò wèi zhī wéi chí huò wèi bái qí wū ér fēn
借，或爲之維持，或爲白其誣而分

qí bàng wù shǐ zhī chéng lì ér hòu yǐ
其謗，務使之成立而後已。

dà dǐ rén gè wù qí fēi lèi xiāng rén zhī shàn
大抵人各惡其非類，鄉人之善

zhě shǎo bú shàn zhě duō shàn rén zài sú yì nán
者少，不善者多。善人在俗，亦難

zì lì qiě háo jié zhēng zhēng bú shèn xiū xíng
自立。且豪傑錚錚，不甚脩形

jì duō yì zhǐ zhāi gù shàn shì cháng yì bài ér
跡，多易指摘。故善事常易敗，而

shàn rén cháng dé bàng wéi rén rén zhǎng zhě kuāng
善人常得謗。惟仁人長者，匡

zhí ér fǔ yì zhī qí gōng dé zuì hóng
直而輔翼之，其功德最宏。

hé wèi quàn rén wéi shàn shēng wéi rén lèi
何謂勸人爲善？生爲人類，

shú wú liáng xīn shì lù yì yì zuì yì mò nì
孰無良心？世路役役，最易没溺。

fán yǔ rén xiāng chǔ dāng fāng biàn tí xī kāi qí
凡與人相處，當方便提撕，開其

mí huò pì yóu cháng yè dà mèng ér lìng zhī yì
迷惑。譬猶長夜大夢，而令之一

jué pì yóu jiǔ xiàn fán nǎo ér bá zhī qīng liáng
覺；譬猶久陷煩惱，而拔之清涼，

wéi huì zuì pǔ hán yù yún yì shí quàn rén yǐ
爲惠最溥。韓愈云：“一時勸人以

kǒu bǎi shì quàn rén yǐ shū jiào zhī yǔ rén wéi
口，百世勸人以書。”較之與人爲

shàn suī yǒu xíng jì rán duì zhèng fā yào shí yǒu
善，雖有形跡，然對證發藥，時有

qí xiào bù kě fèi yě shī yán shī rén dāng fǎn
奇效，不可廢也。失言失人，當反

wú zhì
吾智。

hé wèi jiù rén wēi jí huàn nàn diān pèi rén
何謂救人危急？患難顛沛，人

suǒ shí yǒu ǒu yí yù zhī dāng rú tōng guān zhī
所時有。偶一遇之，當如痌瘝之

zài shēn sù wéi jiě jiù huò yǐ yì yán shēn qí qū
在身，速爲解救，或以一言伸其屈

yì huò yǐ duō fāng jì qí diān lián cuī zǐ yuē
抑，或以多方濟其顛連。崔子曰：

huì bú zài dà fù rén zhī jí kě yě gài rén
“惠不在大，赴人之急可也。”蓋仁

rén zhī yán zāi
人之言哉！

hé wèi xīng jiàn dà lì xiǎo ér yì xiāng zhī
何謂興建大利？小而一鄉之

nèi dà ér yí yì zhī zhōng fán yǒu lì yì zuì
内，大而一邑之中，凡有利益，最

yí xīng jiàn huò kāi qú dǎo shuǐ huò zhù dī fáng
宜興建，或開渠導水；或築堤防

huàn huò xiū qiáo liáng yǐ biàn xíng lǚ huò shī chá
患；或脩橋梁，以便行旅；或施茶

fàn yǐ jì jī kě suí yuán quàn dǎo xié lì xīng
飯，以濟饑渴。隨緣勸導，協力興

xiū wù bì xián yí wù cí láo yuàn
脩，勿避嫌疑，勿辭勞怨。

hé wèi shě cái zuò fú shì mén wàn xíng yǐ
何謂捨財作福？釋門萬行，以

bù shī wéi xiān suǒ wèi bù shī zhě zhǐ shì shě
布施爲先。所謂布施者，只是“捨”

zhī yí zì ěr dá zhě nèi shě liù gēn wài shě liù
之一字耳。達者内捨六根，外捨六

chén yí qiè suǒ yǒu wú bù shě zhě gǒu fēi néng
塵，一切所有，無不捨者。苟非能

rán xiān cóng cái shàng bù shī shì rén yǐ yī shí wéi
然，先從財上布施，世人以衣食爲

mìng gù cái wéi zuì zhòng wú cóng ér shě zhī
命，故財爲最重，吾從而捨之。

nèi yǐ pò wú zhī qiān wài yǐ jì rén zhī jí shǐ
内以破吾之慳，外以濟人之急，始

ér miǎn qiǎng zhōng zé tài rán zuì kě yǐ dàng dí
而勉強，終則泰然，最可以蕩滌

sī qíng qū chú zhí lìn
私情，祛除執吝。

hé wèi hù chí zhèng fǎ fǎ zhě wàn shì
何謂護持正法？法者，萬世

shēng líng zhī yǎn mù yě bù yǒu zhèng fǎ hé yǐ
生靈之眼目也。不有正法，何以

cān zàn tiān dì hé yǐ cái chéng wàn wù hé yǐ
參贊天地？何以裁成萬物？何以

tuō chén lí fù hé yǐ jīng shì chū shì gù fán
脱塵離縛？何以經世出世？故凡

jiàn shèng xián miào mào jīng shū diǎn jí jiē dāng jìng
見聖賢廟貌、經書典籍，皆當敬

zhòng ér xiū chì zhī zhì yú jǔ yáng zhèng fǎ
重而脩飭之。至於舉揚正法，

shàng bào fó ēn yóu dāng miǎn lì
上報佛恩，尤當勉勵。

hé wèi jìng zhòng zūn zhǎng jiā zhī fù xiōng
何謂敬重尊長？家之父兄，

guó zhī jūn zhǎng yǔ fán nián gāo dé gāo wèi
國之君長，與凡年高、德高、位

gāo shí gāo zhě jiē dāng jiā yì fèng shì zài jiā
高、識高者，皆當加意奉事。在家

ér fèng shì fù mǔ shǐ shēn ài wǎn róng róu shēng xià
而奉侍父母，使深愛婉容，柔聲下

qì xí yǐ chéng xìng biàn shì hé qì gé tiān zhī
氣，習以成性，便是和氣格天之

běn chū ér shì jūn xíng yí shì wú wèi jūn bù
本。出而事君，行一事，毋謂君不

zhī ér zì zì yě xíng yì rén wú wèi jūn bù zhī
知而自恣也；刑一人，毋謂君不知

ér zuò wēi yě shì jūn rú tiān gǔ rén gé lùn
而作威也。事君如天，古人格論，

cǐ děng chù zuì guān yīn dé shì kàn zhōng xiào zhī
此等處最關陰德。試看忠孝之

jiā zǐ sūn wèi yǒu bù mián yuǎn ér chāng shèng zhě
家，子孫未有不綿遠而昌盛者，

qiè xū shèn zhī
切須慎之。

hé wèi ài xī wù mìng fán rén zhī suǒ yǐ wéi
何謂愛惜物命？凡人之所以爲

rén zhě wéi cǐ cè yǐn zhī xīn ér yǐ qiú rén zhě
人者，惟此惻隱之心而已，求仁者

qiú cǐ jī dé zhě jī cǐ zhōu lǐ mèng chūn
求此，積德者積此。《周禮》：“孟春

zhī yuè xī shēng wú yòng pìn mèng zǐ wèi jūn
之月，犧牲毋用牝。”孟子謂：“君

zǐ yuǎn páo chú suǒ yǐ quán wú cè yǐn zhī xīn
子遠庖廚。”所以全吾惻隱之心

yě gù qián bèi yǒu sì bù shí zhī jiè wèi wén
也。故前輩有四不食之戒，謂：聞

shā bù shí jiàn shā bù shí zì yǎng zhě bù shí
殺不食、見殺不食、自養者不食、

zhuān wèi wǒ shā zhě bù shí xué zhě wèi néng duàn
專爲我殺者不食。學者未能斷

ròu qiě dāng cóng cǐ jiè zhī
肉，且當從此戒之。

jiàn jiàn zēng jìn cí xīn yù zhǎng bú tè shā
漸漸增進，慈心愈長，不特殺

shēng dāng jiè chǔn dòng hán líng jiē wéi wù mìng
生當戒，蠢動含靈，皆爲物命。

qiú sī zhǔ jiǎn chú dì shā chóng niàn yī shí zhī yóu
求絲煮繭，鋤地殺蟲，念衣食之由

lái jiē shā bǐ yǐ zì huó gù bào tiǎn zhī niè
來，皆殺彼以自活。故暴殄之孽，

dāng yǔ shā shēng děng zhì yú shǒu suǒ wù shāng zú

當與殺生等。至於手所誤傷、足

suǒ wù jiàn zhě bù zhī qí jǐ jiē dāng wěi qū fáng

所誤踐者，不知其幾，皆當委曲防

zhī gǔ shī yún ài shǔ cháng liú fàn lián é

之。古詩云：“愛鼠常留飯，憐蛾

bù diǎn dēng hé qí rén yě

不點燈。”何其仁也？

shàn xíng wú qióng bù néng dān shù yóu cǐ

善行無窮，不能殫述。由此

shí shì ér tuī guǎng zhī zé wàn dé kě bèi yǐ

十事而推廣之，則萬德可備矣。

dì sì piān qiān dé zhī xiào

第四篇 謙德之效

yì yuē tiān dào kuī yíng ér yì qiān dì

《易》曰：“天道虧盈而益謙，地

dào biàn yíng ér liú qiān guǐ shén hài yíng ér fú qiān

道變盈而流謙，鬼神害盈而福謙，

rén dào wù yíng ér hào qiān shì gù qiān zhī yí

人道惡盈而好謙。”是故謙之一

guà liù yáo jiē jí shū yuē mǎn zhāo sǔn

卦，六爻皆吉。《書》曰：“滿招損，

qiān shòu yì yú lǚ tóng zhū gōng yìng shì měi jiàn

謙受益。”予屢同諸公應試，每見

hán shì jiāng dá bì yǒu yí duàn qiān guāng kě jū

寒士將達，必有一段謙光可掬。

xīn wèi jì xié wǒ jiā shàn tóng páo fán shí

辛未計偕，我嘉善同袍凡十

rén wéi dīng jìng yǔ bīn nián zuì shào jí qí

人，惟丁敬宇賓，年最少，極其

qiān xū

謙虛。

yú gào fèi jǐn pō yuē cǐ xiōng jīn nián

予告費錦坡曰：“此兄今年

bì dì
必第。”

fèi yuē hé yǐ jiàn zhī
費曰：“何以見之？”

yǔ yuē wéi qiān shòu fú xiōng kàn shí rén
予曰：“惟謙受福。兄看十人

zhōng yǒu xún xún kuǎn kuǎn bù gǎn xiān rén rú jìng
中，有恂恂款款，不敢先人，如敬

yǔ zhě hū yǒu gōng jìng shùn chéng xiǎo xīn qiān
宇者乎？有恭敬順承，小心謙

wèi rú jìng yǔ zhě hū yǒu shòu wǔ bù dá wén
畏，如敬宇者乎？有受侮不答，聞

bàng bú biàn rú jìng yǔ zhě hū rén néng rú cǐ
謗不辯，如敬宇者乎？人能如此，

jí tiān dì guǐ shén yóu jiāng yòu zhī qǐ yǒu bù
即天地鬼神，猶將佑之，豈有不

fā zhě
發者？”

jí kāi bǎng dīng guǒ zhòng shì
及開榜，丁果中式。

dīng chǒu zài jīng yǔ féng kāi zhī tóng chǔ jiàn
丁丑在京，與馮開之同處，見

qí xū jǐ liǎn róng dà biàn qí yòu nián zhī xí lǐ
其虛己斂容，大變其幼年之習。李

jì yán zhí liàng yì yǒu shí miàn gōng qí fēi dàn jiàn
霽巖直諒益友，時面攻其非，但見

qí píng huái shùn shòu wèi cháng yǒu yì yán xiāng bào
其平懷順受，未嘗有一言相報。

yú gào zhī yuē fú yǒu fú shǐ huò yǒu huò xiān
予告之曰：“福有福始，禍有禍先，

cǐ xīn guǒ qiān tiān bì xiàng zhī xiōng jīn nián jué
此心果謙，天必相之，兄今年決

dì yǐ yǐ ér guǒ rán
第矣。”已而果然。

zhào yù fēng guāng yuǎn shān dōng guàn xiàn rén
趙裕峰光遠，山東冠縣人，

tóng nián jǔ yú xiāng jiǔ bú dì qí fù wéi jiā
童年舉於鄉，久不第。其父爲嘉

shàn sān yǐn suí zhī rèn mù qián míng wú ér zhí
善三尹，隨之任，慕錢明吾，而執

wén jiàn zhī míng wú xī mǒ qí wén zhào bù wéi
文見之。明吾悉抹其文，趙不惟

bú nù qiě xīn fú ér sù gǎi yān míng nián suì
不怒，且心服而速改焉。明年，遂

dēng dì
登第。

rén chén suì yú rù jìn wù xià jiàn suǒ jiàn
壬辰歲，予入覲，晤夏建所，見

qí rén qì xū yì xià qiān guāng bī rén guī ér gào
其人氣虛意下，謙光逼人，歸而告

yǒu rén yuē fán tiān jiāng fā sī rén yě wèi fā
友人曰：“凡天將發斯人也，未發

qí fú xiān fā qí huì cǐ huì yì fā zé fú
其福，先發其慧。此慧一發，則浮

zhě zì shí sì zhě zì liǎn jiàn suǒ wēn liáng ruò
者自實，肆者自斂。建所温良若

cǐ tiān qǐ zhī yǐ jí kāi bǎng guǒ zhòng shì
此，天啓之矣。”及開榜，果中式。

jiāng yīn zhāng wèi yán jī xué gōng wén yǒu
江陰張畏岩，積學工文，有

shēng yì lín jiǎ wǔ nán jīng xiāng shì yù yí
聲藝林。甲午，南京鄉試，寓一

sì zhōng jiē xiǎo wú míng dà mà shì guān yǐ wéi
寺中，揭曉無名，大罵試官，以爲

mī mù shí yǒu yí dào zhě zài páng wēi xiào
眯目。時有一道者，在傍微笑，

zhāng jù yí nù dào zhě dào zhě yuē xiàng gong
張遽移怒道者。道者曰：“相公

wén bì bù jiā
文必不佳。”

zhāng yì nù yuē rǔ bú jiàn wǒ wén wū
張益怒曰：“汝不見我文，烏

zhī bù jiā
知不佳？”

dào zhě yuē wén zuò wén guì xīn qì hé
道者曰：“聞作文，貴心氣和

píng jīn tīng gōng mà lì bù píng shèn yǐ wén ān
平，今聽公罵詈，不平甚矣，文安

dé gōng
得 工 ？”

zhāng bù jué qū fú yīn jiù ér qǐng jiào yān
張 不 覺 屈 服，因 就 而 請 教 焉 。

dào zhě yuē zhòng quán yào mìng mìng bù gāi
道 者 曰：“ 中 全 要 命，命 不 該

zhòng wén suī gōng wú yì yě xū zì jǐ zuò gè
中，文 雖 工，無 益 也。須 自 己 做 個

zhuǎn biàn
轉 變。”

zhāng yuē jì shì mìng rú hé zhuǎn biàn
張 曰：“ 既 是 命，如 何 轉 變？”

dào zhě yuē zào mìng zhě tiān lì mìng zhě
道 者 曰：“ 造 命 者 天，立 命 者

wǒ lì xíng shàn shì guǎng jī yīn dé hé fú bù
我。力 行 善 事，廣 積 陰 德，何 福 不

kě qiú zāi
可 求 哉？”

zhāng yuē wǒ pín shì hé néng wéi
張 曰：“ 我 貧 士，何 能 爲？”

dào zhě yuē shàn shì yīn gōng jiē yóu xīn
道 者 曰：“ 善 事 陰 功，皆 由 心

zào cháng cún cǐ xīn gōng dé wú liàng qiě rú qiān
造，常 存 此 心，功 德 無 量，且 如 謙

xū yì jié bìng bú fèi qián nǐ rú hé bú zì fǎn
虛 一 節，並 不 費 錢，你 如 何 不 自 反

ér mà shì guān hū
而罵試官乎？”

zhāng yóu cǐ zhé jié zì chí shàn rì jiā xiū
張由此折節自持，善日加脩，

dé rì jiā hòu dīng yǒu mèng zhì yì gāo fáng dé
德日加厚。丁酉，夢至一高房，得

shì lù yí cè zhōng duō quē háng wèn páng rén
試録一册，中多缺行。問旁人，

yuē cǐ jīn kē shì lù
曰：“此今科試録。”

wèn hé duō quē míng
問：“何多缺名？”

yuē kē dì yīn jiān sān nián yì kǎo jiào xū
曰：“科第陰間三年一考較，須

jī dé wú jiù zhě fāng yǒu míng rú qián suǒ quē
積德無咎者，方有名。如前所缺，

jiē xì jiù gāi zhòng shì yīn xīn yǒu bó xíng ér qù
皆系舊該中式，因新有薄行而去

zhī zhě yě
之者也。”

hòu zhǐ yì háng yún rǔ sān nián lái chí shēn
後指一行云：“汝三年來，持身

pō shèn huò dāng bǔ cǐ xìng zì ài shì kē guǒ
頗慎，或當補此，幸自愛。”是科果

zhòng yì bǎi wǔ míng
中一百五名。

yóu cǐ guān zhī jǔ tóu sān chǐ jué yǒu shén
由此觀之，舉頭三尺，決有神

míng qū jí bì xiōng duàn rán yóu wǒ xū shǐ
明；趨吉避凶，斷然由我。須使

wǒ cún xīn zhì xíng háo bù dé zuì yú tiān dì guǐ
我存心制行，毫不得罪於天地鬼

shén ér xū xīn qū jǐ shǐ tiān dì guǐ shén shí
神，而虛心屈己，使天地鬼神，時

shí lián wǒ fāng yǒu shòu fú zhī jī bǐ qì yíng
時憐我，方有受福之基。彼氣盈

zhě bì fēi yuǎn qì zòng fā yì wú shòu yòng
者，必非遠器，縱發亦無受用。

shāo yǒu shí jiàn zhī shì bì bù rěn zì xiá qí liàng
稍有識見之士，必不忍自狹其量，

ér zì jù qí fú yě kuàng qiān zé shòu jiào yǒu dì
而自拒其福也，況謙則受教有地，

ér qǔ shàn wú qióng yóu xiū yè zhě suǒ bì bù kě
而取善無窮，尤脩業者所必不可

shǎo zhě yě
少者也。

gǔ yǔ yún yǒu zhì yú gōng míng zhě bì dé
古語云：“有志於功名者，必得

gōng míng yǒu zhì yú fù guì zhě bì dé fù guì
功名；有志於富貴者，必得富貴。”

rén zhī yǒu zhì rú shù zhī yǒu gēn lì dìng cǐ
人之有志，如樹之有根，立定此

zhì xū niàn niàn qiān xū chén chén fāng biàn zì rán
志，須念念謙虛，塵塵方便，自然

gǎn dòng tiān dì ér zào fú yóu wǒ jīn zhī qiú
感動天地，而造福由我。今之求

dēng kē dì zhě chū wèi cháng yǒu zhēn zhì bú guò
登科第者，初未嘗有真志，不過

yì shí yì xìng ěr xìng dào zé qiú xìng lán
一時意興耳。興到則求，興闌

zé zhǐ
則止。

mèng zǐ yuē wáng zhī hào yuè shèn qí qí
孟子曰：“王之好樂甚，齊其

shù jī hū yú yú kē míng yì rán
庶幾乎？”予於科名亦然。